

52740

I

Mag. St. Dr.

P

Devisi dom. jureconsulti. Palaestra oratoria.

1504

PALÆSTRA ORATORIA

Sine

Imitatio Ciceronis, facta per qua-
tuor Orationes in L. Sergium Catilinam, eique
additus modus imitandi Ciceronem, & quatenus
ex aliquot Ciceronis Orationibus, leuiter ali-
quis exercitatus, plurimas Orationes
deducere possit.

M. Joannis Gneski Radzimirski
A V T H O R E

JOANNE INNOCENTIO PETRICIO,
Medico, Historiographo, atque in celeberrima
Academia Cracouiensi Oratore
Tyliciano.

Impensis ex fundatione perpetuâ Generosi
Bartholomæi Novvodvorski, Equitis Me-
litenfis, Ord: S. Ioannis Baptistæ Hierosoli-
mitani, Sacræ R. M. Aulici & Rotmagistri.

CRACOVIAE.

Ex Officina Typographica Francisci Casarij, Anno Domini 1624.

Gram 894

IN STEMMATA

Non ita luxuriant stagnantia flumina Nili,
Et septem geminis arua refusa vadis.
Vt Domus hæc COMITVM, virtutum quam alluit
Exuperat magnos Marte Togaq; viros. (æquor.
Quin maior COMITVM quam Nili gloria: Nilus
Deficit; æternum sed viget ista Domus.

M. Ioannes Ludovicus Skrobkonicius.

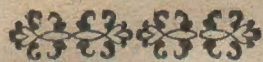
III^{mo} Comiti ac Domino,
D. STANISLAO
LVBOMIRSCIO

Comiti in Visnicz,
SVPREMO REGNI POLONIÆ PO-
CILLATORI: SANDOMIRIEN: SCEPVSIEN:
Bialocerkieuien: Dobczyen:&c.&c. Capiraneo.

Ioannes Innocentius Petricius, S. & F.

NON peccavi, COMES ILLUSTR:
etiam si ad magnitudinem Tuam cū
Sleniori hac opellā diu antea resistens,
nūc tamē velut magnā temeritate in
eius solem prodeo. Nam & preciosa
videntur quæ tholis vestris appenduntur, & mihi non
integrum fuit, alium huic libello quā Te patronum
adoptare. Armorum in eo strepitus, turmæ Tuæ mi-
litares, bellum Turcicum, & Tu qui reddit a pace nos
iam exarmasti, armatus adhuc es: ista nonne nisi in
Tuum poterant venire nomen? Quamquam, ne er-
ra, non imago hic perfecta rerum à Te gestarum, sed
reducto aliquantum velo, tanquam in tabula reue-
latur historiæ parerga. Honor te alius annalium, non
hæc brevis scriptio manet. Illic te cum omnibus Tuis
virtutibus non minorem omnis posteritas suspiciet,
quā presentes miramur: hic neque ex integro, ta-
men

men velut ex veterum instituto separatim sola Tua tangitur fortitudo, solus monstratur triumphus. Etenim quamvis non minorem cetera Tue virtutes mereatur laudem, ignosce tamen, si magis animis insedit nostris, salus publica & patria per Te servata. Nam & tuis in oculis non prius victoria quam mors stetit. Vidimus hanc passim in sagis vestris triumphantem. Audiuimus è proximò funera duorum Ferdinandi imperatorum, neq; longo sanè intervallo totidè Ducum nostrorum casus sensimus; nescio & Tu si cito non vicisses an non eodem perijses fato. Hoc igitur nunc in Te miramur, hoc narramus & nobis gratulamur, quòd non errauimus, sed Te elegimus, qui solus vinceret, & quicquid longi odij furor in Te & nos instruxerat, felici cōgressione consumeret. Agnoscimus sanè per omnia vim & regimen Numinis, sed Te quoque eidem admotum sensimus, atq; Deus hæc quidem omnia nobis prestitit, Tu tamen ei manus commodasti. Quamobrem COMES ILLUSTR: quanquam in transcurso ac de uia, tamen hic litatum est virtuti Tue, neque fas erat, quicquid Tuum esset, velut facultates patrimonij Tibi paratas alteri relinquere. Equidem res minus magnitudine Tua digna est, quâ saltem interea si deuote Tibi mea mentis testimonium reliquero, promitto, quicquid posthac fecero, minus, ignosces mihi.

ORATIO I.

Panegyricus

SIGISMUNDO VLADISLAO
PRINCIPI;

Ad imitationem Quarte.

Ideo VLADISLAE PRINCEPS immensum quoddam & infinitum aduentu Tuo exoriri gaudium: video triumphum & adorem Tuam militarem, nouis circumfusam per regnum resonare palatij. Est nimium nescio quantum iucunda omnibus, & dulcis victoriæ Tuæ memoria; sed per deos immortales, cum pericula Tua reuoluimus obliti lætitiæ, pro Te adhuc in securitate timemus, & ad publicam querelam reuocamus inusitam Panegyrim. Nobis quidem si hæc conditio vitæ data est, ut omnes labores, omnes difficultates & pericula pro Principibus perferamus, magis expediebat ut moreremur pro Te, quàm ut periclitaremur Tecum, dummodo fecisse in Te orbitatem patriæ non videremur. Tu es VLADISLAE ille, cuius non fata, quæ

A

Tibi

Panegyricus

Tibi priuati securitatem abstulerunt, non fortuna, magno nomini & conatibus inuidia, non felicitas post experimentum raro deinde secunda, non denique locus is, quo properasti nostrorum Ducum sanguine cruentus, vacuus mortis insidijs atque periculis fuit. Tu Te paruulum statim ex regia cum Patre in campum transfulisti, Tu paternis bellis innutritus inter discurijs armorum adoleuisti, Tu proprio discrimine nouas huic regno prouincias quaesiuisti: actum esset de nobis, si pro comodo ciuium opus foret semper periculo Principum. An verò hanc Tibi dari sortem à dijs immortalibus optasti, vt amotus ab oculis Tuorum, inter supremos anhelitus, non sollicita assidentium ministeria, non madentia lachrymis oscula, non magnis profundisque suspirijs excussos sæpius amplexus, non denique de Tuo pallente vultu, tristitia ab alijs imitari cadauera respiceres? Si Tibi hæc ratio bellorum erat nouum adhuc crimen agnoscimus, quod Te toties ad iniuriam pietatis misimus. Etenim quanquam tollerabilior esse absentium videatur languor, felicior tamē is dolor est, qui cum oculis transigitur, magnumq; habet pietas solatium, quod quem post omnia officia morientem videt, credit se non perdere nisi fato. Quare VLADISLAE Princeps, placeas licet nobis victoria Tua, tamen in timore de Te etiamnum dubitamus, in amore præsentem videntes Te adhuc desideramus, simulq; velut nunc iterum eodem reuertentem retinentes, publica voce oramus: PRÆSTA nobis eandem fidem

SIGISMUNDO VLAD: Principi.

dem qua Te periculis credidisti. Nam primum sperare debemus, à Tuis auspicijs errare non posse victoriam: deinde si quid obtigerit, æquo animo paratoq; moriemur. Neque enim Tibi aut morte perisolari potest, à quo habemus vitam, aut vita sola referre fas est, cui debemus mortem, cum sæpe etiam à bonis ciuibus ea contingat gràtia & malo principi. Quod si tamen Te rapit in aciem, aut ista persuasio, vt audacissimum & fortissimum facias Tua præsentia & exemplo militem, aut illa dulcedo gloriæ quæ domesticis incitamentis animum Tuum alsidue inflamat & erigit, cum mater ex Tuo pectore Constantiam, soror ex vultu & indole, qualis aliquando strenuus videri adspiciq; soles, fratres ex tuis manibus exemplum, deniq; ex toto Te, an iam à sua disciplina maturueris virtuti prospectat senex Pater? Quicquid horum est, si non inuides, iidem erunt stimuli nostri, & istud insuper accedet, quod Tu etiam à nobis aliquid expectabis: alias, ne ignora, vnū nos timidiores faciet, si Te nobiscum habebimus. Quare VLADISLAE Princeps, differ nunc ardorem istum, quiesce tantisper, circumspice omnes procellas, quæ impendent nisi bene deliberas. Non Te Moschouiticus ille tyrannus, iuri gentium, missisq; ad Demeetrium legatis manus iniiciens, non eodem scelere contaminatus populus, spectatum ex contubernio patris pænas suas, non denique illæ Tuæ prouinciæ, ad bellū atque adeo debitam post patrem de se victoriam vocant. Sed exurgit is, qui quantum habet contra omne

Panegyricus

genus humanum irarum, quantum circa se terrorum,
quantum extra maria ac pene terminos solis populo-
rum, totum id in caput trahit Tuum, ac ne qua pereat
belli hora præceps currit. Strepunt arma, tubæ, ferrū.
Mouetur Oriens, armantur, qui vix vnquam tractabāt
arma populi, Valachia insolito virorum equorumque
pondere completur, cæsus illic Zolkieuius exemplar
iam fati Tui spectatur. Id initum consilium est, vt in-
terfectis omnibus, nemo ne ad deplorandum quidem
populi Poloni nomen, atque ad lamentandam tanti re-
gni calamitatem relinquatur. In nūc VLADISLAE i,
collige omnes spes Tuas, promitte nobis securitatem,
alius exitus affectus nostri est, victorē etiam te sperare
timemus. Primum quod inuitis quoque incurrat in ani-
mos Osmani ferocia, potentia, Tua cum illo iuuenta
velut in supremum discrimen comparata, deinde terra
quam petis sæpius nostrorum sanguine infecta infau-
staque: tum nondum deterfa oculis fortissimorum vi-
rorum ducumque cædes aut captiuitas: adhæc incerti
casus bellorum, sortes hominum: quem deinde scire
mortalium, vtrius nunc euentus, vtrius fortunæ bello
iuuenis permitteris? rediturumne Te aliquando cum
victore exercitu, an vltimum iam prosequentes videam-
us? Talem vt audis cum gaudio attulit nobis timor
rem aduentus Tuus: irascimur quoque Tibi, & tamen
ad extremum Te laudare necesse est. Iam enim intel-
leximus solum Te potuisse vincere, qui solus ad hæc
potuisti sic audacter ire. Sed adhuc ego institui VLA-
dislae,

SIGISMUNDO VLAD: Principi.

DISLAE, tanquam integrum referre, & de bello quan-
ti intererat Te iuisse, & de reditu quanti nobis consti-
tit Te vicisse. Illud quod Tuæ gloriæ primum fuit
prædicam. Ego omnium ciuium voce oculisque Te
tanto tamque horribili bello signari ducem iam pridē
videbam. Sed illud tantum intra spes suas quemque
dicere de Te audiebam, Victor is esset. Cū tu istud
quod nostra vota tendebant repente occupasti, susce-
ptaque sponte salutis nostræ cura, hoc maximum nobis
præstitisti, quod Te neque rogauimus. Quo quidem
tempore quod iudicium de Te, qui sermones hominū,
quæ libertas precandi fuerit, audi. Commota sedibus
suis Turcarum regna Te in bellum vocant: dignus qui
eas, & aliquando vt Moschorum mereare. Prouocat
rerum alibi secundarum insolentia inflatus Osmanus:
Tu ab ipsis Imperatoribus pridem virtutem auspica-
tus fuisti. Totus Oriens collatitiam in Te vim compa-
rat: compendiosior tibi victoria erit. Quacunque ra-
tione celeriter Tibi eundum est, antequam hostem a-
cie excedere, quem vix potuimus ad pugnam elicere
audias. Video duo in hoc bellum proferri vexilla: v-
num Patris cum hoc titulo, PRO TE ET TECVM.
alterum Tuum cum alio, PRO GLORIA CRVCIS.
In vtroque vtriusque pietatem & gloriam, vim & victo-
riam agnosco. Ille simul iuuentæ Tuæ innixus, mani-
bus Tuis, patriam, nos omnes, templa atque delubra cō-
mendans, eos nunc à Te repetit, quos aliquando ipse
sustulit optimus Pater labores PRO TE ET TECVM:

Panegyricus

simul de vtrisque sollicitus, non minus cariores habens
liberis ciues, ipse se etiam parat in pericula, tam pro
Patria & PRO TE quàm TECVM. Tu ad publicas spes
votaque ab ipso admotus, quodcunque deinde tulerit
fatum, putas Te aut bello habere maturam aetatem pro
gloria Patris, aut ingredi maturam mortem PRO
GLORIA CRVCIS. Itaque euntis genua tenens, ve-
xillum apprehendentis manus exosculans, Fortiter (sic
inuicem reddis Patri) mihi nunc liceat facere PRO
TE, feci iam TECVM. Neque enim vlla in futurum
timuisti fata, quæ antea solus & cum Patre explorasti.
Itaque latus vexillum illud accipis PRO GLORIA
CRVCIS. Equidem habere VLADISLAE videba-
tur hæc Tua tessera, siue eam à longe ostendisses se-
curitatem, siue in aciem misisses victoriam, nisi quod
magis Tibi placeat illud AVT CVM HAC AVT IN
HAC. Vnde viam ingredientē, non equus Te sed tri-
umphalis currus, non pericula sed secunda omnia, non
campus & arena, sed asyllum & triumphalis ara expe-
ctat, quin statim ipsæ Te deorum hominumq; omnes
religiones, omnes sanctitates accipiunt. Ergo macte
virtute iuuenis festina; trophæum istud quod sumpstisti
multorū pridem est gentium spoliis onustum: festina;
maiores multo nunc fortunam sequeris Crucis, quam
audisti in Cæsare: festina; illud Tibi nunc coeleste car-
men & omen præit, HOC SIGNO VINCES. Ita Con-
stantinus ille Maxentio terrorem supremumq; fatum
daturus non ipsum prius quam toruos & truces eius o-
culos

SIGISMUNDO VLAD: Principi.

culos hoc signo fregit. Et vero VLADISLAE Prin-
ceps omen Te hoc prius an regnum defecerit vide.
Si intra limites ac velut domestica fortunæ sinum con-
stitisses, vbi plurium exempla & incitamenta circa Te
fuiſſent, minus fortasse nobis mirum fuisset etiam si in-
ter maxima retulisses nihil victoria minus, nunc illud
Te consecutum esse scito, quod ita communem glo-
riam sicut regnum egressus es. Habuimus enim Te
quoque in Moschouia, sed cui ab aduentu Tuo & male
antea cum Patre experta fortuna non aliud superfuit,
quam vt statim timeret, quæ quantumvis potens vix
ab aliquo timebatur. Intellectum est quantus in Vala-
chiam ire debueris, cum maior redire non posses, præ-
fertim ab illis tumultis, à quibus luctus tantum & con-
tinua funera numerabamus. Vidimus sane vt multis
rerum secundarum gloria contigit, vt ex Valachia præ-
ter Te iam diu nulli: illud non vidimus, admirabilius
in aliquo an in Te fuerit, immensam illam barbarorū
vim quod tam cito parua manu viceris an aggredi
ausus fueris. Nam istud confitendum est, quod Te &
tunc extra hominum sortem putauimus, cum extra re-
gnum esse audiuimus, & nunc non magis quenquam
supra Te nouimus, quam antea supra Oimānum vidi-
mus. Irem VLADISLAE Princeps virtute Tua col-
ligenda per omnem Valachia limitem, perque illas
qua fluit Nester ripas, nisi iam & gloriæ Tuæ nihil suf-
ficeret quæ omnes excessit limites, & victoriæ nihil
deesset, quæ ipsos impleuit fluuios. Relaturum me
fortasse

Panegyricus

fortasse sperasti, illam immensam hostium Tibi succumbentium copiam, illum eorum gemitum, vulnera, cades, morientium lapsus? Ego verò contra alia referam. Ablata ab hisce hostibus est Asia, occupata magna pars Europæ, correpta Pannonia, concessit in prædam Bithynia, Thracia, Syria, pressa obsidione Vienna, nos quoq; in communi regnorum fortuna aliquot castra cum Ducibus perdidimus, iacet adhuc post amissum exercitum Zolkieuius, breuiter totum accipe; Orbem peruagata victoria VLADISLAE in Te tantum stetit. Nunquam hæc breuiori bello audita est maior, cuius si tamen summa referenda est, Osmanum sic viuum sic victum reliquisti, vt eum Turcæ ferre non potuerint. Itaque ita hoc orbi nouum est, vt sit æternum, ita Tibi primum vt sit supremum, ita Polonia vltimum vt deinceps ad omnem victoriam sit sempiternum. Quamobrem pro tantis tuis meritis, siue Te vt olim Africanos, Macedonicos, de gentium deuictarum titulis adoptiuo ornare velimus nomine, plus iam ostendis triumphorum quam illorum vnus quisquam habet titulorum, siue ex vetusto heroum æuo, parem virtuti Tuæ comparemus principem, magis Te in tenera ætate miramur, quam aliquis illorum per vniuersam laudatur. Quamquam VLADISLAE quod potest dignum contingere virtuti Tuæ præmium? ego enim etiam de omnium sensu pronuncio. Nam ita mihi salua Republica perfrui cum omnibus liceat, vt cum omnia bellorum & hostium genera Tibi cedunt,

SIGISMUNDO VLAD: Principi.

cedunt ex omni etiam memoria tradita literis virtutum monumenta. Videre enim videor regnum hoc vrbesq; vniuersas, antemurale & propugnacula Christianorum, subito vno incendio concidentia, cerno animo sepultam patriam, miseros atque insepultos acervos ciuium. Versatur mihi ante oculos aspectus Osmani & furor in nostra cæde bacchantis. Cum verò mihi proposui dominantes hîc Veseros, purpuratos Bassas, cum imperio venire barbaros, tum lamentationem matrum familias, tum fugam virginum atque puerorum, ac vexationem sacrorum & religionum, perhorresco. Et quia Te pro nobis contra hæc omnia intrepidum misisti, magis etiam nos amasti quam volumus. Etenim cum inoffenso victoriarum cursu, illinc superba Asia, hinc minax Europa, inde Pontus, atq; immanium animorum duratrix palus Mæotidis, quicquid vspiam ferorum atque immitium populorum haberent effunderent, quis in ista ire alius potuit, nisi ille qui simul pro nobis paratus erat & mori? Vis enim VLADISLAE scire, quando barbari nos, coniuges, liberosq; nostros trucidare, quando singulas vniuscuiusq; domos, atque vniuersum regnum delere, quando in vestigiis vrbiū atq; in cinere huius deflagrati imperij consistere decreuerant? totum accipe, vbi Te primum sustulissent. Nisi fortè Cæsar Osmanus mitior cuipiam visus est, cum suam sibi per galeam suprema oscula dātem, simulq; ac si perfusum manantemq; cruore per somnum vidisset, metu & illecebris pendente seque

retrahentē mulierem complexu excuteret: cum iisdem
 terroribus nocturna quiete à patre suo agitato, ad Te
 tamen properaret. Cui quæ similis audita est obstina-
 tio: quale tunc initum erat delendæ Reipublicæ confi-
 lium? Bellum ille non ante suscepit quam se in rabiem
 colluctantis fati exercuit. Atque illo tempore hic Mu-
 stapha patruus eius serio eum à proposito dehortatus
 est, & satis constitit fuisse complures, qui cogitationi-
 bus eius obuiam ibant, dissuadebantq; bellum, sed ob-
 stinatione & furore iuuenis correpti, suo exitio cætero-
 rum quoq; consilia & voces consumpserant. Igitur fe-
 rus & immanis dum ad euertenda fundamenta huius
 regni exoneravit classibus maria, iunxit Asiam Euro-
 pæ, compulit in vnum regnum vniuersum orientem,
 attribuit nos trucidandos Thracibus, Epyrotis, Bulga-
 ris, Illyricis, cæteros ciues interficiendos Valachis, vr-
 bes inflammandas Ianissarijs, totam Poloniam vastan-
 dam diripiendamque Tartaris, quia Tu VIADISLAE
 obstitisti, primum se Tibi inimicum fecit. Scimus pro-
 fecto quantum nobis præstiteris, nam & illud nemini
 dubium est, quod voluisti, non expectasti Patrem;
 quod non timuisti, non expectasti parem exercitum;
 quod Te strenuè gessisti, cito cum victoria rediisti. Sed
 quid ego hæc recolligo, quæ magis in reditu Tuo emi-
 nere video? Omnia Tecum restituta, recreata renata
 sunt VLADISLAE, & quod oculi beneficiū faciunt,
 cum Te aspicimus, pugnam Tuam reuocamus, reuo-
 uamus, atque in Tuo vultu videmur Osmanum videre

per-

pereuntem. Omnes Te omni latitia, omnium ordi-
 num homines, omnium denique ætatum accipiunt,
 Seipsum virtuti Tuæ obuium triumphus effundit,
 plena sunt itinera, pleni omnes aditus Tui accessus &
 viæ. Etenim quamuis iam diu à Te maius quiddam
 annis Tuis accipimus, nunc tamen hoc summū fecisti,
 quod non statim credidimus. Vnde in aduentu Tuo,
 & ad ea quæ in nullo vidimus, desiderauimus oculos,
 & ad ea quæ in Te vidimus, desiderauimus fidem. Ne-
 mo iam studio suo par est ad Te mirandum, nemo ani-
 mo suo Tibi ad gratulandum. Omnes dii immortales,
 quibus gratijs, quibus studijs, quibus gaudijs circa ve-
 stigia Tua consistunt? Quid ego hic laudes in Te Pa-
 tri Tuo factas cōmemorem? qui ita Pater patriæ est, vt
 Tuus, cui iam tanto amplius per Te, quod sibi filium,
 nobis Parentem protulit Parentis nomen accreuit. cu-
 ius in Te non imaginem tantum vultus, sed magis mē-
 tis quæ æterna est agnoscimus, illamq; præ alijs ab om-
 nibus gentibus laudatam fortitudinem: nam quamuis
 nunc non omnes virtutes proferre potes, illud tamen
 de Te scimus, quod de omnibus didicimus, Vbi vna
 virtus est, illic omnes adsunt. Pari studio ex latitia in
 vota effusi, ad Tuos conuertimur, illudque præcipuū
 precamur, vt nos sic ament Tui fratres omnes, quomo-
 do Tu: neque enim ipsis virtutem Tuam in exemplū
 dare necesse est, quibus eadem est domus, par indoles,
 & ante omnia quod Tibi ipsi profuit optimus Pater.
 Sed reliquam adhuc nostram latitiam vide. Omnis a-

B 2

dest

Panegyricus

dest ingenuorum multitudo etiam tenuissimorū. Quis est enim cui non hæc templa, aspectus vrbis, possessio libertatis, lux ipsa, hoc deniq; Patriæ solum sit iam dulce atq; iucundum? Operæpretium est VLADISLAE militum quoque studia cognoscere, qui inter victrices Tuas aquilas læti cōmemorant, quis sudores tuos hauserit campus, quæ refectiones Tuas arbores, quis somnum ceipes exceperit, quoties stationes circumiuisisti, quoties vigilias obiuisisti, nihilque illis imperast, nisi quod cum ipsis antea didicisti. Sed quid ego huiusce ordinis homines commemorem, quos priuatæ fortunæ, quos communis Respublica, quos deniq; libertas ea quæ dulcissima est, lætos ad Tuum conspectū velut salutare numen propellit. Te paruuli noscere, ostentare iuuenes, mirari senes, omnes vltra quam visus agi potest, vultum tuum prospicere, quærere, sequi, sicque ex eo accipere victoriam quasi vitam. Nemo enim est tam fortuna tenui, qui non illum ipsum sellæ, atque operis & quæstus quotidiani locum, qui non cubile ac lectulum suum, qui deniq; non cursum hunc otiosum vitæ per Te iam feliciorē magisq; iucundum habere videatur. Quæ cū ita sint VLADISLAE, ista in aduentu Tuo facimus, amamus & debemus, eoq; putamus Te & amari magis, quia satis nō possumus, & amari minus, quia is affectus maior putatur, quàm Principes amare, principibus debere. Habes ciues vniuersos ex plurimis periculis atque insidijs atque ex media morte Tibi deuinctos cum liberaisti.

Omnes

SIGISMUNDOVLAD: Principi.

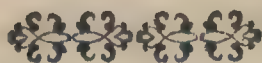
Omnes ordines mente, voluntate, studio, virtute, voce, beneficium Tuum profitentur, quod nec debere sufficiunt. Erepta ex facibus & telis impij tyranni patria communis, Tibi se, Tibi vitam omnium ciuium, Tibi aras penatium, Tibi omnia deorum templa, atq; delubra, Tibi muros atq; suarum vrbiū tecta debet. Præterea & nos vitam Tibi nostram, coniugum & liberorum animam, fortunas omnes, sedes, focos, deniq; vt nihil Tibi à nobis referri posse scias omnia debem⁹. Habes ciues omnes, omnes ordines, vniuersum populum Polonum suis in Te officijs certantem, quæ quāuis in Te consumpserit, Tibi tamen omnia debebit. Sensimus nunc quantis laboribus fundatum imperium, quanta virtute stabilitam libertatem, quanta deorum liberalitate auctas exaggeratasque fortunas, cum prope iam collapsæ fuerint Tu nobis restitueris, hoc tamē non sensimus, vt paria rependamus, an Tu quoq; nos aliquando in eo possis facere felices, neque enim vnquam aut Te sic amare sciuius aut Te sic amari meruimus. Atq; ego inter circumfusas Tibi vndiq; gratias, & innumerabiles populi voces, id egi quod ille qui Xerxis enumeraturo copias, postremam eamq; minimam partem explicuit: ita quod quidem in omni gratia primum sed omnium minimum est, satis tamen explicare non potui, quod debemus. Nunc antequam finem faciam, patere adhuc Te VLADISLAE in Regiam Tuam comitari. Ego tantæ venerationis Regum domos, quantæ olim triumphales veterum fuerant esse

B 3

scio:

scio: in quarum atrijs expressi cera maiorum vultus, dispositusq; inter suffixa hostium arma & spolia totius in oculis stabat quicumque fuerat familiae populus. Et vim facti pridem nosti, scilicet domus ipsae intrantes admonebant domesticæ gloriæ, exprobrabantque imbelli domino illum quem incoletet alienum esse triumphum. Sed nullum Tibi VLADISLAE periculum est, ut Te intrantem regiam maiorum ornamenta coarguant, atque Tu incurrentem vndique in Tuos oculos maiorum splendorem obnubas. Vides illic AVDACES; Tu iam reddidisti: vides IUSTOS; Te ad exemplum istud composuisti: vides PUDICOS; hoc adhuc in tenera ætate habuisti: vides PROBOS; istud à Patre hausisti: vides MAGNOS; nihil nunc paruum attulisti: vides AVGVSTOS; id in Sigismundis meruisti. Sic enim istud ab illis capit, ut nunquam deficiat, sic non desit ut semper processerit, sic processit ut ex TERTIO in Te fluxerit; sic fluxit, ut nunquam talis deficere possit, qualis Tu es, & quales olim erant Fortes, Felices, Optimi, Maximi. Quanquam hæc nomina ita iam sunt vestra, ut qui ea nunc memorat, non minus aliquam virtutem designat, quam aliquem SIGISMUNDUM, sicut non minus Patri Tuo accessit, ut sic TERTIVS SIGISMUNDVS, quam ut sit TERTIVS AVGVSTVS; quamvis nulla ipsum nominat virtus, quia pariter possederunt omnes. Quare VLADISLAE Princeps, infer inter Tuorum imagines triumphum Tui, admittunt Te in suæ gloriæ partem maioris Tui, ipsi

ipsi Te secum futuris seculis loquendum tradunt, Tibi noua atria & propylea parant, quæ implere spolijs hostium, atque distinguere virtutibus Tuis poteris, ex omnibus modo quæ Tecum affers sit maximum illud, Ne desinas. Te verò SIGISMUNDE PATER, pro Tuo beneficio, quo inter alia id à Te retulimus, ut nobis Dux esset filius Tuus, pro Tua pietate, qua nutanti patriæ, quot habes filios, tot iam promittis manus, pro Tuo amore, quo sic vnum amasti, ut ipse ires tanquam in acie omnes habuisses, pro his inquam rebus omnibus, & pro Tuis alijs singularibus meritis, proque hac quam agnoscimus in conseruando Regno Tua diligentia, quibus Te laudibus, quibus gratijs conueniamus? Totum id Tuum est quicquid diximus, neque nunc minus suam filius ad Te gloriam quam arma refert. Fuerit ille suus ardor, fuerit propria virtus, meminit tamen quo sub Magistro militauit, neque ad tantam gloriam illi tam citò peruenire licuisset, si sub Te tardè cepisset. Scimus quantum alibi Tua presentia iuueni profuisti, sed etiam Tu hoc à nobis scito, quod & nunc cum eo fuisti. Dum enim te laudamus, dum Tua facta memoramus, dum Te iam ipsum venire dicimus, filius ad Te respicit, pugnat, properat, VINCIT.

ORATIO II.

De victoria reportata ex Turcis, eorumq; potentia.

Ad imitationem, Secunda.

Andem aliquando, Quirites, Turcicum tyrannum concepta iam diu in nos odia voluentem, fastu tonantem, concrepantem iras, nobis atq; toti orbi occasum minitantem, ad Bosphorū suum vel pepulimus, vel eiecimus, vel tota vi ad nos connitentem regno exclusimus. Abiit, profugit, excessit, euasit. Non tantus iam horror à monstro illo atque prodigio generi humano comparabitur. Atq; is quidem ipse velocior quam profugus alius ex bello, primus domum suam fugam & nuntiū tulit. Nō iam ne maria copijs absorbeat, terras exercitu deprimat, solem iaculis surripiat, mundum captiuum trahat pertimescimus. Ferrum ille exhorruit, cū vix ex sanguine suo emerfit. palam nunc cum hoste nō fabula bellum gessimus. Sine dubio perdidimus hominem magnificeq; vicimus, quod amplius sex annorum apparatus minus bimestri victoria sustulimus. Quod verò nusquam machinæ admotæ, quod non in-

ducti

De victoria reportata ex Turcis.

ducti arietes, quod non pulsati quassatiq; muri, quod ei manus cōstrinximus, quod ipsummet circumscripsimus, quanto tandem illum moerore afflictum esse, & profligatum putatis? Iacet ille nunc Quirites, & se perculsum atq; abiectum esse sentit, & retorquet profecto sæpe oculos ad hoc regnum, quod ex suis faucibus ereptum esse luget. Quod quidem lætari mihi videtur, quod quem totus tremor mundi sentit, eum ut venit, vidit; vicit. At si quis est talis, quales complures esse intelligo, qui in hoc ipso in quo exultat & triumphat patria nostra, nos vehementer accuset, quod bellum supra fidem hominum nobis felicissimum & maximum fuga potius hostis quàm sanguine finiuim⁹, non est ista nostra culpa Quirites, sed temporum. Iam pridem cæcus ille in mucrones nostros ibat, iam pridem conatus suos cum antequam nos videret, nuntios de pace mitteret, damnabat. Sed quàm multos fuisse putatis, qui ut tunc si ab armis recelsissemus, metu factum fuisse crederent, nos arte bellum elusisse putarēt: ita nunc si ipsum interfecissemus, aut fortunæ quæ plurimum in bello valet imputassent, aut deniq; à nobis magis fortiter quàm prudenter factum improbassent. Ac si regnum nostrum diuturno bello sufficere posse iudicassemus, statim nos Osmano fugam cæde & sanguine interclusissemus. Sed cum videremus, ne gentibus quidē omnibus nostra virtute probata, si ut bella solemus ita ad primum congressum & ipsum sustulissimus, fore tamen ut cōtra iminentia pericula à nemine

C

iuuare-

De victoria reportata ex Turcis,

iuuaremur, rem huc deduximus, vt semel turpiter viuus fugeret, quàm semper suos mortuus in vindictam ageret. Quem quidem ego hostem, Quirites, viuum emissum esse, quàm vehementer reprehendendum putem, licet hinc intelligatis, quòd illud etiam moleste fero, quod parū comitatus abierit. Vtinam hanc quoq; nobis famam reliquisset, quòd cum viris fortibus profugisset. Hali-Bassam mihi eduxit, quem pridem pauentem aciem ad Danubium habuerat. Dilauerum & alios quos non tam fides aut fortitudo, quam metus eum diserendi vsq; ad suam fugam tenuerat. Perdidit viros strenuos, fortes, aut quibus ea gloria erit, quod virorum fortium armis manibusque ceciderint. Itaq; ego deinceps illius exercitum præ nostris legionibus, & cum suo Oriente præ ijs copijs quas Hotkeuicius & Lubomirsciꝯ comparauerant magnopere contemno, collectum magis ex gentium fabulis quàm viris, elephātos nobis & camellorum greges, quam hostes obiiicientem, mollem, imbellem, pauidum, & stridore belluarum aurastantum fatigantem. qui emissus nobis hanc debuit gloriam, quàm ipse per ignota terrarum vnde venerat sua fuga diffunderet. Scythas quos ad furta & latrocinia restitisse sentimus, quos iam diu impunè toto regno cum ferro & facibus volitare sinimus, latrones Poloniae, depopulatores prouinciarum, mallè vindicta quàm victoria retudissemus: quos adhuc si omittimus, si relinquimus, mementote non tam bellum aliquod esse nobis, quàm hanc pacem pertimescēdam.

eorumq; potentia.

dam. Atq; etiam hoc magis timenda est, quod quibus spectaculum fuit fugiens dominus serui non commouentur. Video ipsos assuetos latebris & syluis bellum eludere, in saltibus suis quos vix vnquam armati intrauimus spem ponere, in pernecitate salutem omnem putare, sed tantum iam velocitatis vindicta quantum fuga habet, & quā fugere illi, sequi nos victores possumus. Palam nunc fecimus virtutem nostram. Osmanus ipse pertimuit, profugit, hi quid expectant? Næ illi vehementer errant, si hanc nostram lenitatem diuturnam sperant futuram. Quod expectauimus iam consecuti sumus, vt neq; nobis eorum domini pro ipsis obsistere queant. Licuit si voluissemus Osmanum intra paucos dies conficere, licuit fugientem Constantinopolim sequi, atque in sua sede fatigatis subsistere. Reliquimus, dimisimus timentem. Id nunc Tartaris concedimus, eant, illum sequantur, ne permittant miserum per itinera timere, suum hunc comitatum post terga respicere. Demonstrabimus iter, non per pontem quem Nestro imposuerat profectus est, sed in ipsorum sedes versus Mæotidis paludem conuersus. O fortunatum regnum siquidem fœdam hanc luem aliquando excusserit, vno me hercle Turca depulso, releuatum mihi & recreatum videtur. Quid enim hic furore & amentia demens intactum intentatumue relinquerebat? quid tota Polonia discors, quid mobile, quid debile, quid validum suis artibus non subruebat? quem dolum, quem astum, quas technas, quas fraudes, quod scelus cmittebat?

De victoria reportata ex Turcis,

rebat? Quæ Tartarorum incurſio per hōſce annos ſine illo facta eſt? quod in regno facinus non per illū? iā verò quis tam varijs artibus potens fuit vt ille? qui alios minis & terrore ſuperbiſſimè alios donis & promiſſis flagitiōſiſſimè terrebat alliciebatque. Illud verò quod Cracouiæ vidimus fædum & crudele ſpectaculū, num ab eius præſtigijs & veneficijs abhorrere videtur? ſparſa per publicum per latebras humanorum corporum membra, hic manus, illic pedes, alibi nares, digiti, & laniatorum tantum cadauerum informes reliquię. Quid? illa violentia ignium, crebra incendia, eoque ipſo anno duo haud ignobilia oppida flamma abſumta? Nulla non modo Prouincia, ſed ne angulus quidem in hoc regno eſt, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quem ille non aliquo ſcelere & flagitio peruaſerit. Sollicitati fuerunt præmijs facinoroſi, miſſi in omnes partes nuntij, & quo promptior futura videbatur apud diſcordes religione perfidia, in Ruthenorum regiones plerique rituum ſacerdotes. His imperatum fuit, per vrbes, perque Coſacorum contubernia furtim adrepere, Coſacis Kiſiouiam, Camenecum, aut quemcunq; ſibi præda legiſſent locum elargiri, alijs tributa dimittere, impunitates promittere, denique nondum victum dono dare imperium. Atque vt diuerſa Oſmani ſtudia in diſſimili ratione perſpicere poſſitis, nemo maiori apparatu iraſque velut vltimum delendæ noſtrorum genti tot excitas ſedibus ſuis gentes aduerſus vnum regnum compulſit, nemo ma-

gis

eorumq; potentia.

gis anxia ſpe velut adhuc non ſuffecturum, tot militantium numerum duceret, tot technas & fraudes ad id bellum contulit. Idem tamen metus & audaciæ ſimulator, velut aquas & terras populaturus ab omnibus gentibus cum timeret timebatur. Hunc verò ſi ſui iſti fuerint milites ſecuti, ſi aliquando regno pulſi fuerint impurorum hominum fædi greges, o nos beatos, o fortunatum regnum, o præclarum fructum victoriæ noſtræ. Iam enim non ſunt mediocria Tartarorum latrocinia, non tolerandæ & humanæ audaciæ, nunquam requieſcunt à cædibus, ab incendijs, à rapinis, non arma, non acies dirigunt, ſed cū nec inueniri, nec reſiſtere poſſunt celeritate fugæ hoſtes agunt. Hinc periculum eos iam pridem, timor nuper deſeruit, audacia & inſolentia ipſis maior creſcit. Quod ſi aliquando aut ad prælium elici, aut ſaltem alicubi deprehendi poſſent, auferrent ſane prædam & rapinas, at cum cæde ſua. Hoc verò quis ferre poteſt, bellum quiete, quietē bello, periculis ſecuritatem, pericula fuga iuuicem eludi? qui mihi diſtenti carne ferina, inquinati animantium & ciuium ſanguine, corpora & terga contumeliæ Turcarum commodantes, iactant ſpolia & victorias cū hoſtem nunquam videant. Quibus nefandis contaminatis ſcleribus, rapinis, ſacrilegijs numen deorum aut inſtare iam planè aut certè appropinquare confido: quorum vlcifcendorum ſi rationem & viam aliquando inuerimus, non breue neſcio quod tempus, ſed multa ſæcula beata propagauerimus Reipublicæ. Nulla eſt

C 3

enim

De victoria reportata ex Turcis,

enim natio quam pertimescamus, nullus rex qui bellū nobis inferre audeat, omnia sunt Regis nostri virtute & fortuna pacata, istud tantum est bellum, istud tantum certamen, iste tantum hostis, aduersus quem stat etiam pro nobis regni fortuna & ultores dii. Hi errantem suisq; latebris luetum tegi non sinent; si inueniri non potest, deprehendi poterit, quacunque ierit ferro & vindictæ iter patebit. Proinde aut quiescant, aut si pacem ferre non possunt, bellum expectent. At etiam sunt Quirites, qui dicunt expectandum nobis fuisse Regem aduenientem cum exercitu. Quod si id tunc cum in castris eramus suadere voluissent, istos ipsos ut expectassent rogauissemus qui hæc loquuntur. Omnia enim videlicet ad expectandum & ducendum bellum abunde habuimus, comineatum, arma, viros, equos, aut simul ac voluimus domo his suppeditabamur. Quid quod quartodecimo Calendas Octobris, cum iam ad virgulta internata saxi, & ad quæ sua quenq; cogebat egestas verteremur, in concionem vocati venimus, pleriq; vix agra morbis sustinentes corpora coram ducibus stetimus, illuie & squalore enecti, continuis vigiliis pugnisq; confecti, peste, fame, inopia virorum & iumentorum afflicti. Hic deinde tot tantisq; malis oneratus ac obrutus exercitus interrogatus à ducibus, moueri porro loco sterili ac tæbe noxio in alium vellet necne? Cum suarum ictus miseriarum dolore mæstum primo silentium obtinuisset, tandem vno animo & voce vna reclamauit, nec ante paruum illum & inopem collem

eorumq; victoria.

collem deserturum se esse dixit, quam vbi non superessent qui eum hætenus tenuissent. Itaque non minus postea fortiter mansimus, quam semper dimicauimus, atque inter extrema malorum id præcipue timuimus, ne nostra potius lassitudine quam virtute hostis vinceremur. Quem cum in dies vrgeremus, cum obsessi in obsidentem maiorem perniciem verteremus, cum iam eum non expugnandi modo nostra castra, verum etiam à nouarum cum Rege copiarum aduentu quem nos præsentire non potuimus, in eodem manendi loco spes deficeret, breui petentem pacem habuimus. Cum hæsitaremus, cum cunctaremur, interea nuntiatum nobis à transfugis est, colligi sarcinas, onerari camellos, abire hostem, nec facili cuiusquam coniectura an non postea cum periculum abscepisset reuersurum, præsertim cum tot millibus caesis, subduceretur ex acie ingens tamen exercitus, arma, signa, & super omnia ex damno & ignominia factus ferocior iuuenis imperator. Ergo neminem expectauimus cum per nos tutius finire bellū posse putauimus. Etenim credo Tyrannus ille, quem nulla prodigia, nocturnæ minæ, amicorum consilia, & cum Constantinopoli moueret; nec trementis terræ monitus ab incæpto in bellum eundi furore tenuit repente venientis exercitus fama ictus bellum ponere voluisset? & nos fortasse pacem faciendo, venientibus materiam gloriæ præripere voluimus? O conditionem miseram, non solum vitam, sed & operam impendendi pro Republica. Tunc si recens exercitus viris,

armis,

De victoria reportata ex Turcis,

copijs instructus aduenisset, castra castris contulisset, in aciem prodijisset, vno congressu Turcam vicisset; non ille a nobis antea contusus & debilitatus, non pertinaci paucorum virtute obstupefactus ac perterritus, non de spe conatuque deiectus, sed integer ac propè parux nostræ victor manus, nouis demum copijs fractus ac depulsus esse diceretur. Et fuissent qui si hoc prouenisset, nobis non victoriam sed belli moram imputarent, nos nō nostra virtute restitisse, sed aliena ope propè ex faucibus hostiū ereptos fuisse dicerent. Fuisset nobis tanti, Quirites, huius inuidiæ falsæ atque iniquæ tempestatem subire, dummodo à patria grauioris postea belli periculum depelleretur. Diceretur sanè hostis victus esse ab aliis, dummodo in perpetuum quieuisset, sed mihi credite non quieuisset. Nunquam nobis id animi fuit Quirites, vt occupandæ gloriæ causa eum hostem qui tot funerum ac cladum patriæ causa fuit, à nemine quàm à nobis victum esse vellemus, sed tamen tam citò vinci non potuisset, atque illud etiam dubito, vtrum magis nobis panitendum fuisset ipsum vicisse, an abeuntem reliquisse. Satis fuerit semel quicquid perfecimus expertos esse: nā enim non idem nobis semper ludus ac iocus cum imperito adolescentulo, affectuum iræq; impotenti, consiliorum impatiēte, dimicandi rediret, quem diutius militantem ipse euentus intruxisset, necessitas, timor rexisset, & si cætera defuissent hostis docuisset. Illi autem post negatam pacem, si me hercules omnia

contra

eorumq; potentia.

contra voluntatem cogitationemq; accidissent, tamen fortunam potius quàm repulsam tentare maluisset. Tunc verò cū adhuc multorum annorum apparatū, tot à tergo populos, vel ad trahendum bellum satis habuerit, gratulemur nobis potius quòd bellum cum co finiuimus, quàm queramur quòd alios non expectauerimus. Sed cur tam diu de hoc bello loquimur? & de eo bello in quo hostis fatetur se esse victum, & qui nisi discordias & vitia nostra in suam gloriā verti posse sperasset, nunquam de suis viribus tantum præsumpsisset. His qui per nostra latera petebantur, ad quos si deflagrassemus transiturum incēdium fuerat, quibus hæc victoria vix credibilis videtur hostem non ostendimus? quem quidem ego pristino iam illo suo impetu & fortunæ ventis quibus immensum intumuerat destitutum ruere, opprimi que vt à nobis tunc facile potuisse, ita ab aliis quoque nunc posse intelligo. Exponam enim vobis Quirites, ex quibus generibus hominum Turcarum copiæ comparētur: deinde in singulis intestinam pestem ac perniciem deregam. Primum genus est eorum, qui ex gente superstitionibus dedita, hoc vaticinio bella ineunt, tanquam ad ipsos imperiū totius orbis peruenire esset necesse. Horum hominum spes est firmissima, voluntas verò & causa impudentissima. Illi prouincias, regna, imperia, mundum se in vinculis habituros sperant, ea tamen fraudibus inuadere non dubitant, quæ sibi fato deberi putant. Quid verò sibi pollicentur? quæ habent perpetua? quid?

D

ergo

De victoria reportata ex Turcis,

ergo capta nuper Valachia, eamque premente nostro exercitu adeo reliquum sacrosanctum fuit, ut cum ea ipsis eripi non potuerit? an quæ non habent parabilia? errant si amplius suo putant esse incremento locum, vel ex hoc sciant se iam plena & mox recessura fortuna senescere, quod non augeant. Sed hosce homines minime putō pertimescendos, quod aut quæ diuinantur euentu falsa iam esse vident, aut si non vident, magis sua carmina quam arma videntur mihi in aciem laturos. Alterum genus est eorum, qui quanquam idem somniant, dominationes expetunt, orbe se potituros credunt, in summa cum prioribus spe sunt, nouissima tamen sibi ab aliquo Septentrionis populo imminere augurantur. Quibus hoc præcipiendum videtur, vnum scilicet & idem quod cæteris omnibus, timeant, caueant, ab his oris funestum sibi signum consistere sciant, vocari se iam ad implendum fatale præsagium sentiant. Primum omnium, ærumnas, cædes, populationes, excidia, quibus inuicem fatigantur cogitent: deinde magnam iam creuisse præsentī victoria fortibus viris alacritatem, magnos animos, maximam fiduciam. Deos denique immortales, huic inuito populo, clarissimo regno, pulcherrimæ regioni, pro tot pollutis templis, violatis altaribus, vtro ipsos ad supplicium & poenam nobis in manus esse oblaturus. Quod si etiam id, ad quod mihi fato destinati esse videntur effugiant, num illi in gemitu tot gentium & populorum quos nefanda tyranni de premunt, diu se non dicam regnare, sed durare pos-

se spe.

eorumque potentia.

se sperant? non vident se quamvis ab omnibus relinquere suis vitiis & inmanitate obrui? Tertium genus est enervatum, opinione hominum robustum; quo ex genere sunt isti lanissarii, vnicum suo quoque iudicio imbellis gentis robur. Hi sunt homines abrepti ex sinu Christianorum parentum, fædæque eorum superstitione cum militiæ artibus imbuti. Quos ego omnes strenuos olim fuisse viros, & fortissimos milites scio. Sed iam sunt hi homines, qui insperatis repentinisque honoribus supra Turcas elati, magis magisque superbe & insolenter ipsis dominantur, quam pro ipsis pugnant. Idem enim honores, quibus abundant, ut incitamentum antea ipsis virtutis, ita nunc soluendæ eiusdem causæ fiunt, torpescunt quoque Principibus à quorum olim exemplo, ingens his virtus & audacia fuerat. Qui quidem secum etiam ex latebris suis extractos Tartaros in eundem metum & formidinem gentibus ostentant. Quos ego utrosque in eodem genere timidissimorum & fugacissimorum hominum pono. Atque ipsos hoc monco, desinant furere, nubes cohortium equorumque iactare, id enim iam pridem de illis retulimus experimentum, quod tantum instare cedentibus, contra tendentibus, celeritate seipsos & prælium auferre sciant. Quartum genus est sanè varium mixtum, atque turba potius & agmen non exercitus. qui libertatem nunquam viderunt, tubarum clangorem, armorumque strepitum inter fabulas tantum audiuerunt: qui partim colendis agris, partim gerendis negotiis,

D 2

partim

De victoria reportata ex Turcis,

partim aliter sustentare vitam assueti, multi ex agris & ex urbibus in bellum cum Cæsar mouetur ire coguntur. Hos ego omnes maius impedimentum bello, quam auxilium adferre arbitror, quibus neq; in victoria decus ullum est, neque in fuga flagitium, qui ut in periculum veniunt, libertatis ignari ubicunque seruire liceat, orant. Quintum genus est pellicum, spadonum, lenonum, cæterorumque impurorum hominum, à quibus Turcæ diuelli nunquam possunt, quorum consuetudine si quid etiam habeant ardoris & ferociæ quotidie deterrunt. Vltimum autem genus est, non solum ab oris vnde veniunt, sed etiam à Turcarum spe & perfugio, quorum plerisque toruo vultu, crispo capillo, perustis sole artubus, nudos aut velis amictos vidimus. quorum omnis virtus & belligerandi industria oculis terrendis insumitur. In his gregibus sunt Ægyptij, Syri, Medi, Cadusei, Elimæi, haud paulo mancipiorum melius propter seruilia ingenia, quam militum genus. Hi tam horribiles, tam truces, tam inferno aspectu ac nomine, æstus amare assueti, vix leue pallium ad vitandum solem tolerare consueuerunt. quæ tetra colluies, quomodo sine sanguine iactetur, quomodo pareat videor mihi iam videre. Quid enim sibi isti miseri vellent? num suum secum cælum aut æstus essent in castra ducturi? quemadmodum autem sine istis esse nostris præsertim regionibus possent? vbi tecta niuib; terra cælo est similis, vbi albescentes circa ora concrescunt anhelitus; quemadmodum autem rigentia gelu flumina, concretas in

saxa

eorumque potentia.

saxa aquas, niues, tractare pedibus possent? nisi idcirco facilius se rigorem hyemis toleraturos putant, quod nudi suas terras perambulare consueuerunt. O bellum Turcarum magnoperè pertimescendum, cum hæ ipsorum sint cohortes præcipuæ. Conferte nunc Quirites, cum his tam præclaris illorum copijs nostra quoque præsidia nostrosque exercitus. Et primum Tyranno illi præcipiti ac perdito Regem vestrum vbiuis fortem & felicem opponite. Deinde contra illam sordidam ac vilem gentium colluiem florem totius nobilitatis & robur animo constituite. Iam verò longo usu exercitatus miles, duratus omnium rerum patientia exercitus credo suffecerat isti contractæ naufragorum turbæ. Neque verò cæteras copias ornamenta & præsidia nostra cum illius tyranni præda & rapinis cõferre debeo. Sed si omisis his rebus omnibus quibus suppeditabamur, causas ipsas, quæ inter se confligebant, conferre velimus, ex eo ipso antequam manus consereremus, quàm valde iam ipsi iacuerant, intelligere possumus. Ex hac enim parte stabat à maioribus nostris virtute partum dominium, illinc rapinæ: hinc clemētia, illinc innocentum hominum sanguis: hinc continentia, illinc libido: hinc ius, illinc iniuria: hinc religio, illinc superstitio: hinc templorum sanorumque conseruatio, illinc deuastorum pollutorumque piacula. Denique innocentia, mansuetudo, fortitudo, prudentia, virtutes omnes, certabant cum scelere, cum superbia, cum ignauia, cum temeritate, cum vitiis omnibus: postremo bona

D 3

causa

De victoria reportata ex Turcis,

causa cum perditā, mens sana cum amentia, bona deniq; ratio cum omnium rerum auaritia cōfligebat. In huiusmodi certamine ac praelio, nonne etiam si manus viresque defecissent, Dij ipsi immortales coegissent à tot præclarissimis virtutibus tot tantaq; vitia superari? Quæ cum ita sint Quirites, quis etiam istud priuatum nostrum bellum, & non publicum nomine omnium gentium susceptum esse dicat? quod ita à nobis gestum est, vt documento orbi Christiano effemus, penes nos ipsos hætenus causas & fuisse huic prodigio crescendi, & esse adhuc dominandi. At nunc cum tantum nos opponere volumus, statim illi truces & terribiles gentium inimici ab ipso aspectu in timorem & fugam consternati fuerunt, gladius noster in acie propè cruentatus non fuit, & velut auium examina ad crepitum primum armorum auolauere. Quæ quidem omnia quanta virtute, fortuna, constantia à nobis suscepta, administrata perfecta que fuerunt, altera actione audietis. Nunc illos fugacissimos ideoque tam diu superstites Scythas relictos à suis dominis monitos etiam atque etiam volo. Nostra lenitas adhuc si ipsis solutior visa est, id expectauit ne quis iam amplius ipsis quam victus patrocinari posset. Quod reliquum est torpere ultra & lacerandum polluendumq; regnum relinquere sopor & ignauia esset. Non ideo arma sumpsimus, vt aliena appetere mus, sed vt nostra tueremur, procul à nobis omnis fuit arrogantia. Proinde si quiescere volent, consulere adhuc sibi possunt: sin verò se

commo-

eorumq; potentia.

commouerint, sentient hoc in regno esse fortem Senatū, esse vigilantes ordines, strenuos duces, esse arma, vires, vnde eadem rursus numina, eadem fata, eosdem deos, raptores fæderum experiantur. Atque hæc omnia ita iam ipsis ex proximo imminere video, vt insigni generi humano documento futuri esse videantur, ea sancta ab omnibus credi debere, quæ à se tot per annos violata fuerunt. Quæ quidem breui ipsis affutura polliceor Quirites, fretus multis & non dubijs Deorum immortalium significationibus, qui non procul sed hic præsentēs suo numine atque auxilio ad sua templa atq; vrbium tecta, ad vitam populi sui tuendam vindicandamque hoc tempore adsunt, quos vos Quirites precari, venerari, atque implorare debetis, vt quod regnum pulcherrimum, florentissimum, potentissimumque esse voluerunt, illud atrocissimis iam toti orbi hostibus superatis à fædissimorum latronum manibus intactum, inuictum, & beatum æternū conseruent.

ORATIO

ORATIO III.

De ordine belli gesti in Valachia,
& quæ tunc & ante prodigia
præcesserant.

Ad imitationem Tertie.

Republicam Quirites, vitamque omnium vestrum, bona, fortunas, coniuges, liberosque vestros, atque hoc vetustissimum clarissimumque regnum, fortunatissimam pulcherrimamque patriam, hodierno die, Deorum immortalium, summo erga vos amore, cura, consilijs, auspicijs Regis vestri ex flamma atque ferro, ac penè ex faucibus fati ereptam & vobis conseruatam & restitutam esse videtis. Et si mæsta atque lugubris omnibus est orbitas & obliuio (quod neque mors quicquam tristius in se habeat, & vita nihil secum iucundius societate & memoria adferat) profecto (quoniam in eum fructum nati videmur) esse apud nos posterosque nostros debet in honore dies is, quo primum ex metu ac timore recreati, optatam victoriam pacemque aspeximus. Nam nobis ipsis acerbum funus, templis, delubris, tectis omnibus funestam noctem, toti denique regno æternas tenebras obliuio.

De ordine belli gesti in Valachia,

obliuionemque depulit. Quæ quoniam a clarissimis ingenijs, memoriæ posterum sanctè collecta, conscripta, conseruataque sunt, vobis quoque iam breuiter exponam Quirites, ut quam magna pericula minimo motu, quam horrendum bellum, nullo propè tumultu, gestum, confectum, extinctumque sit, vos qui ignoratis & expectatis scire possitis. Principio ut paucis ante diebus mors Skinder-Bassam abstulit, cum iræ & fortunæ suæ, cæso in Valachia nostro exercitu, supremum specimen exemplumque dedisset, iam tum putauimus & credidimus Quirites, vna quoque cum eo bellum extinctum iri. Nam nisi ipse reuixisset, (qui tot funerum & cladum nobis causa fuit) nunquam similia ab aliquo pericula excitari, aut si excitaretur, sine illo duce infirma ac debilia futura videbantur. Cum Osmanus summo furore & insania inflammatus, velut occasione & absoluendæ victoriæ reliquus bellum renouat, id vnum omnes dies noctesque vrget, ut in hoc regno quod iam pridem spe & avaritia inuaserat se quam primum videret iactantem & dominantem. Itaque Capudzi-Bassam ad Alexandrum Valachiæ Principem præmittit, atque ita utrique præcipit, uti terrore belli omnibus mortalibus formidinem faciant, si tamen clementiam suam quam vim experiri malle pacem polliceantur: eo scilicet vtrumque consilio, ut inter alios spe pacis, alio timore belli perditos ipse facilem inferret victoriam. Atque etiam nos Ioannem Carolum Hotkeuicium & Stanislaum Lubomirscium, fortissimos atque amantissimos

E Reipub:

De ordine belli gesti in Valachia,

Reipub: viros, duces in hoc bellum designauimus, iisq;
milites eligere, scribere, centuriones accerere, arma,
tela, equos comparare permisimus. Lubomirscius qui
omnia præclara atq; egregia de Repub: mereri cupie-
bat, sine vlla mora ad oppidum Skalam, indeq; ad vil-
lam Piatnitzany profectus est, atq; ibi è propinquo ita
milites suos habuit, vt inter tranfactores illos Osmani
& ipsum fluuius Nester interesset. Eodem in dies alij
milites congregabantur, & complurium fortium viro-
rum priuata pecunia collectæ instructæq; cohortes in-
ducebantur. Mox aduentu Hotkeuicij, quem aduersa
valetudo paulum Leopoli tenuerat, in Valachiâ traij-
ciunt, locum castris ad Cocimum arcem capiunt, pau-
cisque post diebus eodem VLADISLAVM Principem
cum suis venientem copijs accipiunt. Interim Turcæ
immenso exercitu appropinquâtes ex itinere ad ipsos
litteras mittunt, pacem in ijs promittentes si ab armis di-
scessissent, & in contrariû interiectis minis. Atq; literæ
Vilerij nomine & Turcica lingua scriptæ per Veuelliu
afferuntur. Cùm verò nonnullis qui in consiliû vocati
venerant, ea prius quæ pollicebantur experiri, quàm
bellû placeret, Ducibus minimè id sequedû videbatur.
Etenim si tantulum titubatû submissumq; esset, animos
se hosti daturos putabant, quos in illa quoque multitu-
dine seu dolû seu pacem querent ipsi decere hoc ipso
quod minarentur videbant. Itaq; ex comuni consensu
ad mandata quidè apertè, ad litteras quæ Turcicæ erant
disimulato intellectu Viferio Hotkeuici ita rescriptit.

Grata

Et que tunc Et ante prodigia præcesserāt.

GRATA MIHI EST I. D. T. QVAM EX IN-
TERNUNTIO INTELEXI IN RESTAVRAN-
DA VETERT REGVM NOSTRORVM AMI-
CITIA AC FORMANDA PACE ANIMI PRO-
PENSIO. AMBORVM NOSTRVM ID MVNVS
EST CONSILIO POTIVS QVAM ARMIS REM-
GERERE, VT NOSTER HIC ORBIS PACE
POTIVS FLOREAT QVAM MARTE PERE-
AT. EGO OFFICIO MEO NON DEERO. I. D. T.
VT STUDIVM SVVM ADHIBEAT AMICE
HORTOR. SENSVM LITERARVM I. D. T. QVI
MIHI EXPONAT NVLLVM HABEMVS, ET
IDEO SI QVID COMMVNIS BONI GRA-
TIA HABET QVOD MECVM CONFERAT,
EVROPEO IDIOMATE SCRIBAT. At-
que hoc modo Turcæ elusi, pergunt porro immenso
agmine in Valachiam, vbi cùm obuius nemo ipsis fie-
ret, in Cosacorum cohortem centum triginta numero,
quam ab alijs eo tempore ad nos tendentibus longius
populatio extulerat inter Kutnerum & Soltauam inci-
dunt. Educuntur gladij & ab illis & à nostris: acris pu-
gna conferitur; sustentatur tamen strenuè ab illa parua
manu, ignoratur à cæteris. Illic Turcæ diu frustra que
se pro ijs afflictando, desperata victoria, noua sibi sub-
mitti auxilia ab Osmano petunt. Quia Cosacos esse
nuntiatum est, ipse vniuerso cum exercitu aduolat. Se-
ptuaginta eorum ad proximas montium specumq; la-
tebras profugos, ora & exitus sarmentis atq; virgultis
complens, igni exurit, reliquos virtute & necessitate,
vnum in locum conglobatos, viuos capere nititur. Oc-

E 2

ciditur

De ordine belli gesti in Valachia,

ciditur Cur-Bassa, abripiuntur complura Turcis vexilla, & promptissimus quisq; cadit aut vulneratur. Tum Osmanus tormenta circumdare, globos excutere, atq; crebris ictibus deicere campo hostes iubet. Illi contra plostres se claudere, rotas eorum defodere, terra obruere, pro se ipsis scrobes egerere incipiunt. Quod plus fortasse fame quam fidei habiturum est, per triduum illa manus tot millibus hominum suffecit. Neq; tamē vi subacti sunt, sed quæsitum noctu effugium dispersos & inuicem vitabundos ut vigilias fallerent in manus hostium tulit. At Cæsar quanquam difficili victoria vehementer perturbat⁹, tamen cupidus visendi qui illi tot per annos opes suas spernerent fatigarentq; omnes ad se adduci iubet. Adducti triginta numero, tot enim à tormentis supererant, prout nulla ipsis cultus affectatio est plerique laceri, aut tantum sagulo leues. Inde admiratio, mox indignitas, ex hac ira animum eius subit, statimq; in tentorio suo, ante tribunal suum, ante oculos, ante pedes suos, Ianissariorum manibus traditos, minutim concidere iubet, eoq; adhuc perfusus sanguine ingreditur viam ferus & immanis. Iam hostis in conspectu erat, iam omnis apparatus, iam labor, iam sudor incipiebat, cum ire recta Camenecum, & vacuum vrbiū captiuitatibus insiltere, quam cominus certare pro victoria magnificentius existimans, pontem Nestro imponere iubet. Aguntur sublicæ validæ, ferrum catenæq; ad firmitudinem comportantur: Polonia ipse ante oculos, florentissimæ prouinciæ, populus bello

Et que tunc Et ante prodigia præcesserant.

bello clarissimus, sed tamen nisi castra caperentur obstare rursus vltioribus videbantur. Itaq; præmissis Tartaris, qui longè lateq; populantes infinitum in regno terrorem facerent, ipse ad accipienda castra subsistit. Neque nostris Ducibus ardor & audacia deest, reddunt subito ostentatum terrorem, & ipsi cum paucitate sua egressi castris, paratosq; iam Turcas inuadere, conspecti pro vallo inopinato sustinuerunt eo die miraculo. Ex eo dies continuos triginta quinque simul oriri solem seq; peti & oppugnari videbant. Nam cum Osmanus in immensa sua multitudine cōtemnens damnum, ut paucitatem nostrorum quam primum conficeret, nunquam sibi cessandum statuisset, nostri ducere eum atq; excursionibus carpere in summam integri belli tutius fore arbitrabantur. Multæ igitur artes, multi impetus hinc atque illinc facti. Osmanus moræ impatiens, & si paululum adhuc adniteretur, capi posse castra existimans, agmen ad scindendum vallum continuo ire iubebat. Nostri quieti intentiq; cum hostis rueret, alienam stultitiam securi opperiebantur. Versus itaque est breui in hostem terror, quem etiam omisso priori consilio, & ire in Poloniā irritum, & illic morari pudebat. Fatigatus quamuis spe deficiente summa tamen pertinacia hærebat. Et profecto propè etiam vincentium periculo: cum nos non solum viribus nulla parte aucti, fessi & pauciores, recentes copias acerrimumq; impetum eius quotidie exciperemus, sed etiā præter belli mala fame & pestilentia per pecora, per ho-

De ordine belli gesti in Valachia,

mines vulgata clausi magna adhuc vi & multitudine hosti suppetente tenebamur. Denique quo ipsa necessitas ducebat, virtute & audacia exitum quærere nosq; omnes victo toties hosti eripere Duces decernunt. Id noctu an interdiu faciendum foret cōsultant. Nox potior visa est, cum Turcas pro seipsis incautos neglectis vigilijs, securitate somnoq; solutos procumbere à trāsfugis nuntiatum esset. Itaq; secunda fermè exacta vigilia, datur militibus signum: centuriones eos quid fieri placeret docent: egrediuntur omnes summa alacritate munitionibus; consistunt occulti ad castra hostium. Iam prouisa, parata, instructaque omnia erant, cum ad signum tantum rem egrediendi attentum militem, repente imber ingentibus procellis fusus, propeque iam diem continuus in castra redegit. Atque his omnibus altero die per transfugas Osmanus auditis cognitisque adeo pertimuit, ut non modo voluntatē victoriæ, verumetiam spem salutis nuntio illo debilitatus atq; timore abiectus proiecerit. Cum trepidaret, cum teneretur, cum viam aliquam fugæ circumspiceret, vnum incidit quod adhuc ipsum tenuit. Aduentabat cum nouis copijs Caracas-Bassa, & tunc in ore sermonibusque istorum erat audax, Cæsariq; propter audaciam & similem furorem carus. Quo die igitur is castra tetigit, eumq; aspexit Cæsar, tantam animo spē concepit, iterumque in veterem amentiam exarsit, ut statim eum ire, totisq; viribus fortunam tentare iuberet. Bassa contemplatis nostrorum castris, tametsi vi-

deret

Et quæ tunc Et ante prodigia præcesserant.

deret, quantum difficultatis periculiq; in oppugnandis contraheretur, fortunam tamen suam desiderari quàm fidem maluit. Ille verò summa iam spe victoriæ iaturatus solitum edendi morem integrumq; prandiū distulit, nec nisi victorem se barbaro more atq; in castris nostrorum canaturum vouit. Igitur Caracas eductis omnibus copijs, vallum armatis ambit, vbi quisq; curaret disponit. In latus autem Vaierij Palatini Culmenis, qua parte tenuis porrigebatur planities in aduersa sylua militem abscondit: alium præsultare castris eumque vbi nostri institissent oblique cedere iubet, ut ipse cum prioribus ex insidijs erūpens clauderet nostris à tergo reditum. Postquam sic omnia parata dispositaq; erant, datur cohortibus signum cornuaque & tubæ concinuere, clamor ingens exoritur, pugnatur vtrinque; extremis viribus, nec vquam in toto prælio atrocioribus animis. Referunt ex præcepto illa parte hostes pedem: nostri ignari doli instant. Iste cum id vidit, detecta facie strictoq; ferro suis præcurrit, sed in volandia ex aduerso tela temere illatus globo statim tangitur, patefactoque per frontem lethali vulnere concidit. Sensit vtraque acies casum viri, momentoq; temporis & hostium turbatus ordo, & nostri velut tum signo dato coorti ingentē cladem edidere. Enimvero tunc Cæsar vltima iam spe conatuque depulsi, obstupefactus & perterritus nostra fortitudine, consilia sua damnare, temeritatem execrari, circumspicere finem, cupere iam aliqua honeste euolare aut conditione pacisci. Ita eum non modo

De ordine belli gesti in Valachia,

modò furor ille & immanitas qua semper valuit, sed etiam propter vim periculi præsentis ac manifesti audacia qua superabat omnes partinatioq; defecit. Itaque Radulio Moldaviæ Principi negotium dat, eiq; mandat, ut omni modo pacem nobis persuadeat, cædes, incendia, aliaq; à Tartaris nobis tunc illata damna ob oculos ponat, simulq; spem in sua æquitate, clementia quam maximam Ducibus faciat. Quæ omnia in hunc modum composita, scriptis Ungaricè literis per Veuellium, qui sibi iam antea procurationem rerum nobiscum agendarum depoposcerat nobis redduntur. Ac mihi quidem Quirites, cum pridem manifesta indicia hostis victi atque timore perculsi videbantur, sollicitatio Cosacorum, literæ, artes, doli; tum verò manifestiora ista visa sunt, dolor, oculi, vultus, taciturnitas, sic enim ex prompto illo & alacri factus erat tristis & demissus, sic à cælo hoc & regno auersus, sic ex dolore mutus & taciturnus, ut illum victum esse ac perditum, non modò alij cõiectare, sed se ipse indicare videretur. Acceptis lectisque literis, consultatum fuit de summa rerum quid fieri placeret. Dictæ sunt a principibus viris acerrimæ ac fortissimæ sententiæ, quas denique cum tristior bello fames & pestilentia reiiceret ad pacem transitum est. Et quia hæc antiquis conditionibus stetit, quid tamen tunc adiectum Turcis fuerit exponam. Primum ut pons ipsorum documentum victoriæ, traiciendoque nostro exercitui relinqueretur: deinde ut priores castris decederent. Quæ utraque paulum dis-

sceptata

Et quæ tunc Et ante prodigia præcesserant.
sceptata concessa ad extremum fuere. Ergo statim magno strepitu & tumultu castris egressi, nullo certo ordine, neque imperio, cum sibi quisque primum itineris locum peteret, & domum peruenire properaret, fecerunt & consimilis fugæ profectio videretur. Atq; hic summa prudentia usus est Lubomirscius noster Quirites, ut cum tantam vim ac multitudinem hostium, tamq; cito insolentissimos eorum spiritus retudisset, quod & bellum atrocius postea rediturum pace absoluerit, & pacem faciatus eorum sanguine incruentam patriæ retulerit. Nam illud quod faciendum fortasse quisquam putasset, sine ipso factum atq; tractatum est. Etenim Osmanus quanquam laceratus ac propè exutus exercitu, neque occultè surripi, neque impunè eripi potuit, tamen securitati patriæ donatus, ludibrio potius suorum quam triumpho nostro seruatus est, ut tandem non ereptus ex eius manibus, sed datus aliorum feritati & vindictæ fuisse videatur. Nunc quoniam Quirites, huius acerrimi periculosissimiq; belli horrendum ducem victum confectumq; videtis, existimare debetis, omnes Turcarum copias, omnem vim ac furorem eorum unam cum ipso concidisse. Quem quidem cum à patria vestra repulistis, hoc tenete Quirites inter reliquorum ocia, inter somnos & libidines neminem iam tantum posse in vestram perniciem ardere. Ille erat timendus unus ex omnibus, & tam diu dum viueret. omnia norat, omnium aditus tenebat, tentare, instare, tractare, arte, mercede, dolo, amabat, sciebat: erat ei animus immanis,

F

De ordine belli gesti in Valachia.

nis, obstinatio par, à libidine vero eum neq; consiliū vllum, neq; periculum retinebat. Neq; verò cū ali- quid mandauerat, confectū putabat: ipse obire, occur- rere, laborare, vigilare, frigus, sitim, famem ferre vo- lebat, poterat. Hunc hostem tam acrem, tam paratū, tam audacem, tam callidum, tam in libidine vigilantē, tam in proposito diligentem, nisi furori suorum super- stitem tradidissimus (dicam id quod sentio Quirites) nondum illam molem belli à ceruicibus nostris depu- lissimus: non ille Constantinopolim iuisset, non illic tantulum hæsisset, neque illam eundi in Arabiam abii- ciendorum conatum simulatione susceptam viam de- nuntiauisset, neque commisisset vnquam vt literis, le- gationibus, inducias, pacem, fædera, aut si quid his a- mitius est renouassent legati sui. quæ nunc illo sublato sic gesta sunt, vt his quæ memorauī, pro ipsius furore & infamia abundē nobis iam à Turcis litatum esse videat- ur. Quod si ille ad hanc diem viuus remansisset, quā- quam quoad vixit omnibus eius consiliis obuiam iui- mus, atque obstitimus, tamen vt leuissimē dicam, di- micandum nobis adhuc cum illo fuisset, neque nos vn- quam dum ille viueret, Rempublicam tanta pace, tan- to ocio, tanto silentio à Turcis quietam habuissimus. Quanquam hæc omnia Quirites ita sunt administrata, vt Deorum immortalium nutu atque consilio, & gesta & prædicta esse videantur. Idque cum coniectura cō- sequi possumus, quod vix videtur humani consilij tan- tarum rerum administratio fuisse, tum verò ita præsen-

tes

Et quæ tunc Et ante prodigia præcesserant.

tes his temporibus opem & auxilium nobis tulerunt, vt eos penē oculis videre possemus. Nam vt illa omittā, erupisse multis locis insuetis nouos fontes, aquarumq; scaturigines, vt terræ motus, transisse de suis locis & a- libi sedisse ingentes cliuos, cæteraque quæ tam multa post primi exercitus cladem acciderant, vt ista quæ ap- propinquabāt, canere Dij immortales viderentur. Hoc certē quod dicturus sum neq; prætermittendum, neq; relinquendum est. Nam profectō memoria tenetis Quirites, Hotkeuicio & Lubomirscio cum Turcis cō- fligentibus, quæ tunc damna prodigiaq; nos afflixere terruereque. Strage villarum pecorumque super ripas effusi fluuij, plana, edita & secura quoque eiusmodi ca- suum sæpius sæuiusque repetito malo inundauerunt: cælum obscuris noctibus plurima luce refulsit, videri- que visa sublime ferri per aerem aquila, ardentes faces, concurrentes columnæ. Quo quidem tempore, cedes, incendia, & totius regni interitum & occalum appro- pinquare omnes timuimus, nisi dij immortales omni- ratione placati, suo numine propè fata ipsa flexissent. Itaque statim cū nihil spei aut auxilij, videremus ad Deum & vota conuersi fuimus, neque res vlla quæ ad placandum Deum pertineret ab Episcopo nostro & populo prætermissa est. Hic quis potest esse Quirites tam euerfus à vero, tam præceps, tam mente captus, qui neget hæc omnia quæ videmus, atque hoc præci- pue regnum Deorum immortalium nutu atque pote- state ex hostium manibus ereptum & seruatum esse?

De ordine belli gesti in Valachia,

Hæc enim omnia, illa ipsa nocte qua circumittebatur, à nostris Ducibus Turcarum castris exercitus, à quibus etiam tempestate repulsus fuit conspecta, visa, ~~et~~ que ~~in~~ omnibus fuerunt. Illud verò nonne ita præsens est, ut nutu Dei Opt. Max. factum esse videatur; quod cum supremis appropinquaret, animamq; ageret Hotkeuicius, atq; imperium deponeret, cælo tunc sudo & fereno, armatus vir medio meridie diu in aere comparuit? quo quidem viso, prospera omnia salutem & victoriam animis nostris concipere cæpimus. Quo quidem maiore nunc orbi documento fuimus, bellantibus cum Deo omnia prospera contingere, experti tantum hostem, à quo alij obruti fuerunt, non modo sine clade nostra, sed ne cum periculo quidem ullo. Cui si nos restitisse dicamus, nimium nobis sumamus & non sumus ferendi. Ille ille pro nobis Deus noster restitit, ille coronam, ille hæc templa, ille vrbes, ille regnum, ille nos omnes saluos esse voluit. Deo nos duce salutem victoriamq; retulimus, atq; ad tantam gloriam peruenimus. Nam illa obstinatio Olmani, illi eius conatus, doli, illæ artes, ille sitiens sanguinis animus, tot annorum apparatus, tot undique contracti populi labefactari ac frangi tam cito nunquam profecto potuissent à nobis, nisi tantæ audaciæ consilium a Deo fuisset ereptum. Quid verò, ut iuuenis amens & promptus ferocibus, stimulatus a Bernauiio Valacho, acceptisque ab eo decem & aliquot nostrorum captiuis, ut relicta castrorū oppugnatione in terram statim hostilē signa inferret, spem

Et quæ tunc Et ante prodigia præcesserant.
spem factam & consilium desereret? id nonne diuinitus factum esse putatis? præsertim cum a nemine quicquam auxiliij, & domi arcendo malos, nihil adhuc pròptum prouisumque haberemus. Quamobrem Quirites, quoniam nihil vobis salute patriæ vestraq; potest esse iucundius, celebratote hunc diem cum coniugibus & liberis vestris. nam multi sæpe honores diis immortalibus iusti habiti sunt ac debiti, sed profecto iustiores nunquam. Erepti enim ex crudelissimo ac miserrimo interitu, & erepti sine cæde, sine sanguine, propè ut dicam sine exercitu, sine dimicatione Deo duce & autore vicistis. Etenim recordamini Quirites, vestra cū Turcis certamina, neque solum ea quæ audistis, sed & ea quæ vosmet ipsi meministis & vidistis. Haussit iam sæpius vestrum sanguinem immitis Valachia, multiq; illic fortes viri, partim capti sunt, partim interempti. omnis ille locus aceruis ciuium vestrorum & ducum sanguine redundauit. cessit postremum eidem fortunæ Zolkeuius: tum verò clarissimis viris interfectis, lumina regni extincta sunt. Abreptus est & antea eiusdem fortunæ vi ad Mochatzium Ludouicus Rex Vngariæ, ne dici quidem opus est, quanto dolore & calamitate suæ Reipub. Neque deinde Vladislaus Rex noster similem sortem vitare potuit, cui sicut antea secūda fortuna rebus supra vota fluentibus plurimas de Turcis victorias attulerat, ita postea aduersa, destruens quæ cumulauerat ad Varnam omnem eidem victoriarum gloriam, ipsamque vitam abstulit. Atq; illa certami-

De ordine belli gesti in Valachia,

na erant huiusmodi Quirites, quæ non ad delendam Rempub. pertinebant: non Turcæ nullum tunc esse hoc regnum, sed id quod esset sibi esse securum, neque ipsi his in partibus florere, sed a se vim nonnullorum in se consurgentium repellere voluerunt. Atq; ista tamē omnia eiusmodi fuerunt, vt non vniuersa opum & populorum vi, sed plerunque Tartarorum & lanissariorū opera transacta fuerint. In hoc autem vno post hominum memoriam maximo crudelissimoq; bello, quale bellum nulla vnquam barbaria cuiquam genti intulit, hæc lex fuit ab Osmano constituta, vt nulla felix arbor, nihil frugiferum, nihil viuum, nec nisi nudum & aridū solum relinqueretur, tamen ab hisce omnibus malis seruati sumus, & cum hostes nostri tantum ciuium superfuturum putassent, quantum infinitæ cædi elapsū fuisset, tantum autem urbium quantum flamma obire non potuisset, & vrbes & regnum & nos omnes salui & incolumes remansimus. Quæ cum ita sint Quirites, nullum ego trophæum victoriæ, nullum rerum a vobis gestarum monimentum, nullum triumphi insigne vt alicubi habeatis postulo, præterquā huius diei memoriam sempiternam. In animis ego vestris omnestriūphos vestros, omnia insignia, omnia monimenta condi & collocari cupio. Nihil mutum, nihil tacitū, nihil denique huiusmodi quod inuidiam alicuius prouocare possit tantis rebus par esse poterit. Victoriæ huic vestræ vt gloria infinita, ita non nisi animo, qui immensus est, rebus a vobis gestis quæ æternæ esse debent, non nisi memoria,

Et quæ tunc Et ante prodigia præcesserāt.

memoria, quæ mortem omnem & obliuionem vincit, responderi poterit. Eandemque diem intelligo, quam spero æternam fore, & ad salutem regni, & ad memoriam Principis nostri propagandam. eodemq; tempore in hac Repub. fatalem nobis iuuenem datum esse, qui non solum hostem funus & tenebras huic regno afferentem, a ceruicibus nostris repelleret, sed etiam omnes victorias laudesque alterius Vladislai recuperaret, quem tunc demum hostis à Varna in se iterum suscitatum sensit, cum in mucronem eius incidit. Sed quoniam huius belli quod gessimus, non ea est fortuna & conditio ac illorum quæ huiusmodi odiis committuntur, quod nos hostem victum ac perditum emisimus, alij hostes aut interfectos aut oppressos relinquunt, nostrum est Quirites, si nobis nostra hæc moderatio apud hostes prodesse nolit, ne tamen obesse possit prouidere. Quanquam quid iam nobis ab his hostibus noceri possit, non video. Magnum est enim nobis ex alto præsidium comparatum, magna fortuna Christianorum, magnum & terribile nomen nostrum, magna vis conscientia, quam vbi hostes respexerint, eadem mala, eadem fata timebunt. Est etiam is in nobis animus Quirites, vt non modo illorum audaciæ cedere, sed prius mortem oppetere, quam maiorum nostrorum gloriam contaminatam esse velimus. Atque id cum ex aliis tum ex eo intelligi potest, quod cum pridem ipsi ad commune aliarum gentium exemplum

legatum

De ordine belli gesti in Valachia,

legatum aliquem vt perpetuum Byzantij haberemus, exposcerent, non modò neminem vnquam illuc destinauimus, sed hisce periculosissimis temporibus Christophori Ducis in Zbaraz virtute, fide, prudentia, constantia, ne amplius in posterum eius rei mentio fieret, obtinuimus. Quamobrem Quirites, cùm neque in gloria virtutis, neque in honore vestro optare iis quæ nobis euenerunt quicquam maius potuistis, veneramini Deum illum vindicem huius regni ac vestrum, ei que gratias sempiternas agite, & quanquam periculum omne à vobis depulsum est, tamen æquè vt antea fecistis, ad illum recurrите. Is ne vnquam vobis aduersi eueniat, atq; vt in perpetua pace esse possitis, prouidebit.

ORATIO

27

❦❦❦❦❦❦❦❦❦❦

O R A T I O IV.

De vindicandis incurfionibus Tartarorum; cum iidem Anno 1623. longè lateq; omnia ferro & flamma proterentes Canzugam vsq; progressi ingentem populationem edidere.

Ad imitationem Prime.

Vousque tandem Quirites circum oculosque nostros ferox impunitate volitabit Scythæ? quam diu nobis etiã eius insultabit insolentia? quem ad finem sese effrænata iactabit audacia? Nihilne nos ad vrbes concursus hominum, nihil ad syluas & latebras fuga agrestium, nihil dira vastitas, nihil ciuium, nihil coniugum, nihil liberorum sub ferro aut vinculis gementium ploratus mouebit? Pati id iam pridem patriam nostram non videmus? constrictam ludibriis ac tormentis vesani hostis premi non sentimus? Quid hoc, quid proximo, quid superiore, quid alijs retro annis rapuerit, quousq; permeauerit, quot millia mortalium abduxerit, trucidauerit, etiamne ignoramus? O tempora, ô mores! Rediimus nuper ex victoria, terribilem humani generis pestem Turcam compressimus, arma adhuc in manibus habemus: hic tamen venit: venit? imo verò in

G finum

De vindicandis incursionibus Tartar.

finum nostrum pergit, hanc urbem quærit, flammaque pererrat terram Tartarus. Nos verò viri fortes, dum istud intra pomæria habemus Diui Andreæ sanum, unde olim vrbs hæc istaque omnia mendicabulorum ope seruata erant, hostem non pertimescimus. Procul eum ferro submouere iam pridem oportebat, in ipsum trāsferre pestem hanc qua ille iam diu intra viscera nostra furit. An verò iniuria Moschorum ob retentos legatos, atrocissimum hinc sibi bellum euocauit, nobis Regique nostro arma induit: furor Tartarorum cæde & catenis patriæ persultantium nullis manibus comprimetur? Nam illa nimis antiqua prætereo, quod Andreas Massouius Lithuanorum populationem priuatus non tulit, sed penetratis vnus sua iponte eorum castris Dauidem Ducem in compedium vindictæ ac hostium manu sua sustulit. Fuit, fuit ista quoddam in hoc regno virtus, vt quod egregium in regibus admirari, id neque in priuatis desiderari potuit. Habemus enim quæ semper cuique nostrum affuit, propriam huic regno fortitudinem, non desunt nobis consilia, neque Regum nostrorum fortunata auspicia: nos nos apertè dico Quirites desumus. Missus est quondam Tarnouius, vt à Valachorum insolentia Pokucium vindicaret, nulla mora intercessit, & illos inde exegit, & in suam terram fugientes persecutus iterum illic immensum eorum exercitum quatuor millibus fudit, fugauit, suaque damna & terrorem hosti reddidit. Pari manu & animo Ioannes Zamoscius aduersus hunc ipsum Scytham, ali-

quid

De vindicandis incursionibus Tartar.

quid tum mouentem, antequam ipsum vidit, iuit, impetumque eius in alieno solo ita retinuit retuditque, vt diu postea nulla arma ac vix nomen eius in hoc regno fuerit. At nos propè viginti annos, venire & abire hunc hostem patimur, nostro tantum sanguine cruentum. Habemus enim parem maioribus animorum spiritum, veruntamen in imo pectorum clausum, tanquam gladium in vagina reconditum: quo statim inter initia hostem insequi, per paludes & errores suos vindicta quærere, vnoque egressu extremum illi regressum facere oportuit. Venit, & venit vt amplius contineri non possit, qui ita in perpetuum comprimi poterat. Cupio Quirites vos esse circūspectos, cupio ad pericula Reip: non præcipites haberi, sed me iam vestræ tarditatis tædet. Hostis patriam tenet, quod inter Sanum & Nestrū terræ est Polonorum cadauera tegunt, omnia clamoribus ciuium opeim implorantium strepunt, spumant decolores cruore fluuij impletiq; humanorum corporum strage gurgites, vada iam ad nos faciunt. Si vos quamprimum ire, si prædam, si viam hostibus eripere, si idem exitium in terram eorum vertere iussero, certè verendum quoque erit, ne non hoc potius segnius à me persuasum, quam quisquā fortius a vobis factum esse putet. Verum ego hoc quod iam pridem factum esse oportuit, nondum adducor vt vobis persuadeam, tum denique ad id vos cohortabor, cum iam nemo erit tam improvidus, tam imperitus, tam rerum ignarus, qui nō tutus esse id, quam pellere tantū patriā seuius rediturū

G 2

hoste

De vindicandis incursionibus Tartar.

hostē fateatur. Quamdiu quisquā erit, qui suo sensu timida consilia vt cauta fouebit, manete in patria: & manete non vt nunc manetis, vt commouere vos loco non velitis, sed vt eadem quæ nuper in Turcam tulistis arma & manus domum retulisse videamini. Etenim num leuis belli causa est Quirites, num non satis iusti doloris? si neque modestia nostra liberi ab eorum petulantia, neque locorum secreto aut recessu, securi ab eorum audacia esse possumus? si violantur, si cruentantur omnia? Deponite iam istam conctationem: non quietē habebimus, nisi eam nobis fecerimus: laceramur continuo, morte grauior iam est eorum insolentia. Quam etiam licet mecum recognoscite. Meministis né Zolkeuium ab iis ante annos quatuor, cum componendarū cum Skinder-Bassa cōtrouersiarum causa ad Orinum venisset in castris oppugnatum? num eos tenuit Quirites, non modo inter duos populos pacis tractatio diu optata, diu desiderata, diu expectata, verū id quod multo magis est admirandum, si modo Zolkeuius permisisset aperta cædes? Ibat anni duo sunt Leopoli Rex, tum cum vndique conclamatum esset ad arma, & vos vniuersi contra ingruentium vim Turcarum sub signa & vexilla concurreretis, num inficiari potestis, non ipsum per aduersa eorum agmina ac penē ad singulos gradus, obiectos cuneos tetendisse? vnā cum eo regni totius salutem, omnium nostrum fata in discrimine fuisse? Quid? cum iidem Christophoro Duci in Zbaraz Constantinopolim eunti insidias vbique tetendissent?

nonné

De vindicandis incursionibus Tartar.

nonné propē in ore patriæ, sacrum legatorum ius violassent, nisi legatus cum delecta suorum manu, pacificatum eo quō ad prælium modo iussisset? Nihil suscipimus, nihil instituimus, nihil agimus quod illi nō modo non turbent, verum etiam impediunt, planeque cruentent. Recognoscite tandem mecum hanc postremā populationem, iam intelligetis quanto illi acrius vigilent ad perniciem, quam nos ad salutem Reipublicæ. Dico illos nunc irrupisse (non agam obscure) ductu aliquot flagitiosorum nostrorum ciuium, quos metus pænarum & scelus hinc ad eos transtulerat. Num negare audetis? quid cælatis? conuincam si vultis: illi enim fuerunt quos in comitijs proscripsistis. O dij immortales, vbinam gentium sumus? quam Rempub: habemus? quo in orbe viuimus? Hinc, hinc sunt ex nostro numero Quirites, ex hoc communis patriæ, quæ nos simul genuit & aluit gremio, qui de nostrum omnium interitu, qui de rerum atque adeo Regum nostrorum exitio cogitant; hosce nos non subito puniuimus: cū his moliter & per dilationes egimus, & quos reos trucidari statim oportebat, eos vt hostes haberemus emisimus. His igitur ducibus veniūt Tartari, qualibet velut per aperta & inuitantia intrant, extruunt latrocinijs receptacula, deligūt qui ad eorum excubias maneant, qui prædas agant, dimittunt in omnes partes cuneos. Non iam ex Russia aut illa parte Sani clamorem & fremitum audiuius, sed hinc & propē vidimus hostem, fumus ex incendijs villarum agrorumque ora & oculos nostros feriebat:

G 3

De vindicandis incurſionibus Tartar.

bat: inopinato quos ſimul veſcentes lætitia, quos ſimul quietos ſomnus habuerat ad cædem aut vincula rapti: plurimæ imminētium neſciæ, illuſtres domus lugubres factæ aut vacuæ, & quicquid ſupereſt id tantum feſſus hoſtis reliquit. Hæc verò omnia nonné alij nobis futura prædixerunt? nonné etiam ipſi præſenſimus? & tamen num conſultum iuimus? num vallum alicubi aut fossam duximus? num caſtella, num munitiones, num exercitum vſpiam oppoſuimus? Quæ cum ita ſint Quirites accingimini: capite aliquando arma: prouocat hoſtis, expergiſcimini. Nimium diu iam demiffis manibus furorem eius ſpectauimus: ſumite arma quibus gloria eſt cariffima, ſin minus ſalus; purgate patriam, liberate eam falſo hoc metu, ne iſta Scythiam eſſe credat. calamitas hæc non diſſimulari, non ferri, non vltra pati poteſt. Magna diis immortalibus habenda eſt gratia, atq; huic ipſi vrbis regiæ & coronæ cuſtodi Stanislao, quòd hanc tam tetram, tam horribilem, tamq; infeſtam Reipub: perniciem toties iam effugimus. non eſt ſæpius noſtra patientia, in aleam mittenda ſumma ſalus Reipublicæ. Quamdiu circa extrema regni hærebant Tartari, tam diu hic ſolitudine & reſeſſu nos defendimus, cum adhuc intra Ruſſiam conſiſtebat eorum populatio aduerſus eorum nefariam audaciã noſtra nos ignota nemora noſtræq; villa tuebantur: denique quoties petiti fuimus, alieno periculo reſtitimus. Nunc iam ſuperato Sano vniuerſi petimur, templa decorum immortalium, teſta vrbium, vita omnium ciuium,

Polonia

De vindicandis incurſionibus Tartar.

30
Polonia deniq; tota ad exitium & vaſtitatem vocatur. Quare quoniam ad id quod præcipuum atq; huius regni fortitudinisq; maiorum noſtrorum propriũ fuit, vos hortari non audeo, hortabor ad id quod videtur eſſe ad ſecuritatem tutius, ad quorundam opinionem melius. Nam ſi vos in eorum terram exire hinc iuſſero, reſidebit in animis multorum ex diſceſſu veſtro orbitas & caſus patriæ: ſin (quod iam pridem fieri oportuit) in veſtro ſolo vno ſaltem congreſſu acerba omnia hoſti feceritis, euentu facilia deprehendentur, quæ de liberantibus ardua videtur. Quid eſt Quirites? num dubitatis me id adhortante facere, quod veſtra ſponte facere debebatis? Ire vir viros in hoſtem iubeo. interrogatis me quid ſpondeam? victoriam: ſed etiam ſi aperta mortẽ, ire tamen ſuadeo. Quid enim eſt Quirites, quod etiam finitimos reſpicere non velimus? cum circa hoc regnum nulli ſint, qui non perinde rebus noſtris quieſcentibus quieſcant, ac motis moueãtur. Quis autem eſt hic terror nominis noſtri? quæ apud longinquos cura reuerentiæ? quæ noſtra in tuendo regno vigilantia? qui illud pacatum & ampliſſimum à maioribus noſtris nobis relictum, ſicut accepimus ſeruare & continere poſſe non videmur, cum tamen pro clauſtris & munimentis quæ huic terræ natura denegauit, habeamus ab iſſmet quibus hæc omnia ſteterunt, datas nobis manus & arma & in his omnia. Quid verò nuper? cum expeditione Turcica, vacuas Prouincias diſceſſu noſtro feciſſemus, nonné intetos in occaſionem Moſchos ſenſimus?

De vindicandis incursionibus Tartar.

simus? quod ego prætermitto, & facile sileri patior, ne tantum facinus plus quam in literis ab iis acceptis aut extitisse, aut nondum vindicatum esse videatur. Prætermitto odia & inuidiam plurimorum, quæ omnia nobis è proximo imminere non ignoramus. Ad illa venio, quæ non ad rerum suspiciones, non ad interpretationes cuiq; liberæ, sed ad priuatum nostrum ruborem, atque ad domesticam nostram calamitatem pertinent. Potestne nobis Quirites huius victoriæ gloria, aut huius ex bello reditus lætitia esse iucunda, cum sciamus esse neminem qui nesciat, nobis reducibus sæpius iam Tartaros venisse? multa libera capita, magnam vim agrestium, multa millia pecorum abstulisse? salutem & incolumitati nostræ non aliquam nostram curam aut ipsorum timorem sed fortunam regni profuisse? Ac iam ista omitto, neque enim sunt aut obscura, aut dudum commissa. Quoties agros nostros depopulati, quoties vrbes ipsas aggressi sunt? quid profecimus patientiâ, nisi vt plures & ferociore in facile tolerantes rediret? Quot verò incursiones, quas præmoniti parua manu auertere potuimus nostra negligentia transmisiimus? Nihil agunt, nihil moliuntur, nihil cogitant, quod nos vnquam fugiat: neque tamen pati & sedere desinimus. Quoties iam, quoties iam gladijs ad gladios vestros hic hostis concrepuit? quoties verò in mucrones vestros incidit? neque tamen eos cruentare vultis: qui quidem cui tandem victimæ sint à vobis reseruati nescio, quod eos in corpore fædissimi hostis defigere non velitis? Nunc

verò

De vindicandis incursionibus Tartar.

verò quæ nostra est ista quies? sic enim loquar, non vt affectu commotus esse videar, quo debeo, sed vt admiratione quæ quoq; nobis debetur. Iuimus paulò ante in Valachiam, num omnia quieta & integra sicut reliquimus inuenimus? Si id rebus adhuc prosperis contigit, quid sperare debemus aduersis? cum victores grauissima fuerimus nostrorum inuidia oppressi. Quid, quod discessu nostro Riga excidit? Quid, quod ciuitates, quas constantes & fideles credidimus, simul atque profecti fuimus, intestinis machinationibus agitari & conuelli cæperunt? Quo tandem animo id ferendum putatis? Aliæ me hercle gentes, si se hoc pacto à suis negligi cerneant, aliter se æstimandos vel ipsorum exitio docerent: vos periculo Scytharum non arbitrabimini? Et quamuis ab iis perituros se statim cernerent, mori potius non inulti, quam equis oculis id intueri præoptarent: vos cum multorum bellorum euentu & virtute pacata vobis & integra omnia facere possitis, dubitatis quorum animos mentesq; vestra lenitate laxastis, eorum constantiam hostium terrore firmare? Si vobis, vt olim Coriolano matres & parentes occurrerent, atq; vti se, coniuges, liberosq; paruos obsessos è manibus hostium eriperetis orarent, vt opinor etiam si moriendum esset arma caperetis. Nunc vobis patria, quæ communis est omniū nostrum parens, deformis belli malis occurrit, & iam diu defessa luctu pauoreq; victa, vt se sibi vobisq; seruetis orat: eius vos neq; preces, neq; calamitas, neq; vestra in eam pietas mouere poterit. Quæ

H. etiam

De vindicandis incursionibus Tartar.

etiam Quirites sic vobiscum agit, & quodāmodo tacita loquitur. Nullum iam tot annos noui hostem quam Scytham. nullam me fieri sentio, quam Scythiam, nihil propè ultra mei video, quocunq; circumfero oculos, cruenta sunt omnia & euastata. Dedi millies sanguinē: quod adhuc spiro, quod vocem mitto, arma quæ sine viris veniebant id effecerūt. Potuisse vos id à me auertere certo scio: noluisse ne sciam, vosmet facitis. plus mihi vastitatis attulit secunda vestra fortuna quam aduersa: in bello capi non potui, in pace ab hoste non requieui. Quamobrē agite, finite sciam, terranē hostium sim, si me deseritis, an vestra patria, si me liberatis. Hæc ut dixi vobiscum si patria veltra loquatur, nonnē impetrare debeat, etiamsi vobis pro ea moriendum esset? Quid, quod toties iam hunc hostem vicistis? quid quod eum ad latebras suas, ipso agminis sono pepulistis? Cælum, syluæ, & inter ignota errores ipsi sapius vobis illos captos ac velut vinctos tradiderunt. Nuper inter inuia adeptus eos Lubomirscius cum ad Piatnitzanum exercitum opperiretur, illā quam habuit manu prædā illi & fugam eripuit. Quoties ita in manus venerunt Zbarauis, Iazloueccis, Sieniauis, Koreccis, Strussis? quoties ab agrestium manu fæde pulsī, fugati, cæsi sunt? Sed quam longe id videtur vobis à communi bello & conflictu abesse debere, quos priuati sæpe cum voluistis cæcidistis? Quæ cum ita sint Quirites, dubitatis si in modestia nihil spei est, ad arma transire? pacemque tot incursionibus violatam iusto pioque bello parare?

Refer

De vindicandis incursionibus Tartar.

Refer inquitis ad alios, & si idem quoque illis erit animi, paratos vos esse dicitis. Non referam, id quod promptum vestræ virtuti esse debeat, quis tamen sit sensus omnium, ut mecum cognoscatis faciam. Egre dimini ad bellum Quirites, ab hostibus liberate patriam: si ducem expectatis, ite mecum. Quid est Quirites? ecquid animaduertitis omnium silentium? patiuntur, tacent. Quid expectatis sententias consultantium, quorum voluntatem tacitorum perspicitis? At si hoc idem in Ferdinandum Imperatorem, si in aliquem alium amicum populum succlamarem: iam mihi hoc ipso in loco quotquot adsunt iure optimo vim & manus intulissent. De Tartaris autem cum tacent probāt, cum patiuntur decernunt, cum quiescunt sequuntur. neque solum illi, qui cum illis videlicet in singulas horas capite dimicant suo, somnum & quietem sine cura & metu capere non possunt: sed etiam cæteri equites Poloni honestissimi atque optimi viri, quorum & in laboribus alacritatem, & in vindicta fortitudinem, & voces in re ipsa perspicere possetis, qui sibi causam & viuendi fortiter mori, & moriendi victoriam vel pacem putant. Quanquam quid loquor? vos ut statim pacem speretis? ut illam habeatis ut hostem a fuga non redeuntem, ut diu quiescentem videatis? utinam id dii immortales vobis donarent. tametsi video, si nunc pertimuerit, si cessauerit, quanta vis mali, si minus in præsens recenti vestro terrore, at in futurum impendeat. Sed erit & istud tanti, dummodo à tot malis ali-

H 2

quando

De vindicandis incursionibus Tartar.

quando respiremus, atque à tot annis habeamus securitatis vnicum diem. Sed ille ne amplius commoueat, ut pertimescat, ut desinat, non est expectandum. Neque enim is hostis est Quirites, quem aut facietas à praeda, aut lassitudo à crudelitate, aut timor ab audacia reuocarit. Quamobrem ut sæpe iam dixi proficisci mini: ac si manere iterum vobis erit animus, extra portas egredimini: æquius deinde manebitis, si quem non vultis ut vincatis, eum saltem cui hætenus peperceritis videatis. Sin autem indulgere vestræ laudi & gloriæ vultis, ite, occupate viam, progredimini usque ad fines, ab his repellite hostem, aut ad cædem suam admittite. Quanquam quid admittatis? quem supra caput vestrum stare sciatis, à quo sæpius fuga trepidum plenum vulnere ac pauore incidere in portas populum videatis, non fortunam, aut quenquam deorum, sed vos ciues accusantem. quorum dextras impiis riuus sanguinis fluentes, inter rapinas humanasque hostias per deorum templa & altaria volitare sciatis. Vos hæc pati diutius potestis? ciues, aras, deum delubra, sepulchra maiorum, pollui, vastari, cruentari? Ite tandem aliquando quo vos iam pridem vestra pietas vocat. neque enim Dij prohibebunt ista, aut propter vos de cælo descendent, illi opem non denegabunt, vos ipsi prohibeatis oportet: ad hoc vestra vos virtus vocat, gloria inuitat, necessitas compellit. Fugatum vos cum Turca dicite Scytham, multiplicare fama victorias, nondum victus est, si reuerti potest. Obtinebitis istud si vin-

cere

De vindicandis incursionibus Tartar.

cere velitis quam vicistis. neque enim iam esse aut pax sine victoria, aut victoria sine certamine, aut certamen sine congressu potest. Hic verò quid arma habemus? quid sedetibus spei est? quod precium effusi toties sanguinis expectamus? cum adeo securus intrat & exit hostis, ut neque nos post terga sua respiciat. Ad hoc certè studium referri debent, quos quandoque voluptas nobis exprimit labores nostri, ire per sylvas & inuia, non solum ad inuestigandas feras, sed etiam ad consecretandum hostem, pati hyemem & tædia non modo ad superandam necessitatem, sed etiam ad comparandam gloriam. Habemus quo referamus illam nostram patientiam famis, frigoris, sitis, vigiliarum, quibus nos quandoque inaniter conficimus. Quantum in iis proficiamus, in castris potius quam per desertum monstrare possumus, ut id quod nullo commodo suscipimus instrumentum potius industriæ & virtutis, quam voluptatis aut otij nominetur. Nunc ut a vobis Quirites propè iustum timorem deprecem & amoueam, percipite quæso diligenter quæ dicam, & ea penitus animis vestris sensibusque mandate. Etenim si mecum patria, quæ mihi vita mea multo est carior, si cuncta Po-lonia, si omnis Respublica loquatur. Heus quid agis? tunc eum quem timeri ab omnibus gentibus vides, cuius armorum virorumque strepitum, ab Ægypto & Arabia nuper exaudisti, quem inferentem signa propè in patriam vidisti, immanem pestem, crudelem tyrannum, ferum hostem, iterum irritabis ut a nobis non amotus

H 3

à pa-

De vindicandis incursionibus Tartar.

à patria, sed commotus in patriam esse dicatur. nonne pacis inchoatæ, non fæderis ac legum, non denique ferociæ ac potentia eius meminisse te oportet? Quid tandem in bellum impellit te? spesne victoriæ? at nusquam minus quam in bello euentus respondere solet. An desperata iam pax? at non quàm extrema experiri, prius legatos mitti, conqueri, res repeti, quæ formula pacis cum Turca est oportuit? An quod degenerem famæ ac emollitum hoc bello expertus sis, nihil à tali hoste periculi times? optandam verò istam securitatem, si non virtus ignavis quoq; rediret meditatione belli. Multo enim aliter nunc hostis ab hoste edoctus arma & vires moueret, cuius sola multitudo, si non tela sua in Te sed corpora inijciat, obruere te posset aut saltem diutius illa perire quam tu vincere. An cum mouebis arma, cum bellum inferes, vnum tibi tantum hostem deliges, & non cum vtroque simul & Scythia & Turca restibi futura est? His ego sanctissimis Reipub: vocibus, & eorum hominum qui idem sentiunt mentibus pauca respondebo. Ego si id contra fædus iudicarem Quirites sua tueri, quamuis in iniquissima conditione aduersus latrones istos nec verbum mitterem. Sed cum summi viri & clarissimi ciues, Sieniauij, Zbarauij, Zamoscij, Tarnouij, & alij superiores cōplures toties eos fugando, occidendo, fædus non modò non violarunt, sed hoc ipso sibi & regno firmiter reddiderunt, certè non erit verèdum nobis ne quid tam graues toti regno latrones coercendo, inuidia violati fæderis incurramus.

De vindicandis incursionibus Tartar.

mus. Quod si ea maximè impenderet, ita tamen existimaui, vt crederem iura fæderis seruari ijs non debere, qui ipsi non tenuerunt. Quanquam nonnulli erant, qui aut ea quæ imminebant non videbant, aut si videbant dissimulabant, qui mollibus hisce sententijs bellum Turcicum adduxerunt, leuiaq; Tartarorum latrocinia impune transmittendo grauiora prouocauerunt. quorum sententiam secuti multi, non solum improvidi, sed etiam cauti, dum bellum verebantur, pacem amiserunt. Nunc si insigni clade à vita fortunisque nostris Tartaros amouerimus, neminem existimo tam imprudentem fore qui non intelligat, aut captam amicitiam tenuisse Turcas, si quiescant, aut iam fædus rupisse, si querantur. Atque hoc pacto intelligo latentem adhuc aliquam pestem, aut breui comperi, aut in perpetuum comprimi posse. quod si Turca surrexerit, secum suos adduxerit, omnes vires in nos traxerit, potestne venire maior quam victus est? Etenim iam diu Quirites in hac religione fæderis violandi versamur, sed nescio quo pacto semper sanctitatis huius pœnas luumus. Quod si legatos quoque miserimus, vt antea spe & promissis lactabimur, periculum autem residebit, & erit penitus infixum in medullis & visceribus Reipub. vt sæpè medici imperiti, cum in morbo veteri & diu aucto sensum mali agro auferunt, prius releuare ægritudinem videntur, deinde multo grauiorem & contumaciorem reddunt: sic hoc malum Reipub: releuatum his querelis, vehementius euentu irritò ingrauescet.

Quam-

De vindicandis incursionibus Tartar.

Quamobrem Quirites, remouete moras, consistite in acie. virtus, gloria, salus, vindicta, indignitas in vestra pectora congregentur: reddite terrorem hosti, eripite vestra pignora, succurrite vinctis: ite, tollite, pellite, perditte hostem, ut tandem miseri ciues, quos sui oblitos putant meminisse sciant. Hoc vobis polliceor Quirites, tantam fore afflictæ illius prouinciæ lætitiā, tantam ciuium illic manentium alacritatem, tantam bonorum omnium consensionem, tantam vicinorum ac finitimorum in posterum reuerentiam, ut omnia lōgē lateque vindicata, salua, quieta, pacata, beata æternū sentiatis. Hisce omnibus Quirites cum summa Reipub: salute & cum vestra fama & gloria, cum miserrorum ciuium precibus egredimini ad pium bellum & necessarium. Tum Te STANISLÆE custos sempiternæ huius imperij, cæteraq; sancta numina quæ huic arci regnoq; præsidetis, quæ a tot annis triumphis nostris coluimus, voce publicā precor venerorque, custodite, seruate, protegite hoc imperium: a vestris aris cæterisque templis, a tectis urbium & mænibus, a vita fortunisque ciuium arcete hostem, date victoriam Polonis, opem numenque vestrum bellantibus annuite.

AD LECTO.

AD LECTOREM.
In troductio ad imitandum Ciceronem.

Aud diu est, Lector amice, ut ad alia que in Academia conficio, nouum, adhuc literaturæ humanioris pensum accurandum mihi traditum est. Fatebor: præter spem meam, non tamē usquequaq; præter votū. Abeunt enim ut scias Medicorum præmia, & neq; bonæ fruges, quamuis in pingui & opimo solo excitari possunt, cum inutiles herbe succrescant uberrimæ. Neque hoc idcirco dico, ac si iam totus in alienam familiam transierim, sed postquam gratia vulgo placendi prælata est utilitati iuuandi, ego Proteum in literis, quam in vulgi placitis agere malui. Ut enim terra (quidam inquit) quæ gignit salem nihil aliud gignit, sic ingenia nata ad literas, ad alia non perinde valent. Me verò præter cætera vetus quoq; huius studij amor impulit, ut susceperem laborem, quem aut præstare posset mea diligentia, aut perferre mea iuuentas; respiciens semper communem illam bonorum curam, quā pulchrius putat

I

quic-

Ad Lectorem.

quicquid faciunt, alijs fecisse quam sibi. Quamquam (audite Censores) nihil hic nonum pressum est in annum, sed lusus sunt ingenij tantum, & diales cum discipulis opellæ, quas etiam ne ad solos pertinerent, populo dicaui. Ceterum id semper unice quaesivi, ut Ciceroni quem praelegendum publice sumpseram, discrimen quam maximè posset responderet eloquentia. Tantum enim Oratoris nomen unum quemq̃ acquirere posse putabam, quantum per eius vestigia, qui unus omnia optimè fecit cucurrisset. Etenim promptius semper ad exemplum componimur, & quod in altero placere & probari videmus, ipsi quoq̃ ut placeamus probemurq̃ per similia connitimur. Similes autem nos alijs raro natura prestat, plerumq̃ imitatio. Ut aliquis nisi nutricis voces imitatio exprimat, patris sermonem loquendo imitetur, sit licet acerrima acie, diuino ingenio, quantus tamen, quam praeclarus erit? mimicus, mutus erit. Ergo cum auditores meos per hanc unam difficultatem suscento, manum scribentium rege, magnumq̃ Oratorem ad tabulam pono, ecce mihi opus istud promoueti, res noua nascitur inter manus. Quae illa sit verbo expedio. Imitari Ciceronem in scribenda oratione, nisi quis se penitus in

laten-

Ad Lectorem.

latentem eius aliam orationem induerit, vix quinquam posse video. Quamuis enim cultu ornatuq̃ ab ipso accepto se venditant pleriq̃, magis tamen tenuem apud vulgū quaesisse laudem, quam apud doctos magnam aliquam ex eo virtutem excerpisse videntur. Etenim ut corpora sana, ex quibus vires ex iisdem pulchritudinem habet, ita oratio ex quibus robur ex iisdem & formam accipit: neque unquam similis ille vultus, oris maiestas, sed impostura, sed pigmentum erit, cui non vitium quoq̃ est similis compago. Fallitur ille, qui ex alio suae orationis vultum polire, ungues eius circumcidere, capillum pectere, gemmas ac reponere, istam imitationis praecipuam curam esse existimat. omnia enim haec sine substantia sectari tam est ridiculum, quam querere alicui vestem & habitum sine corpore. Solum ego similem posse esse Ciceroni existimo, qui cum Cicerone similia iacit fundamenta suae orationis, illa similibus argumentorum munit praesidijs, ubi quid siue ponitur, siue assumitur, siue deducitur, siue seorsim dicitur, siue inuicem componitur, ponit, assumit, deducit, dicit, componit: quod Propositione, quod Enthimemate, quod Inductione, quod ducta in orbem Ratiocinatione conficitur, probatur,

I 2

compre-

Simile
publi-

Ad Lectorem.

comprehenditur, ipse conficit, probat, comprehendit. Hoc enim agenti cetera se facile præbent, figura veniunt, numeri respondent, nitor sequitur, maiestas dicendi eminet, cuncta denique ut in familia bene instituta obsequuntur. Neque ego fortasse hæc aliquem aduertisse nego, præstitisse tamen aliquem nescio, certe ipse hæc de re neminem consului, quesivi, vidi, excussi: Et nunc iudicium tantum meum legentibus ostendo, repugnantibus suum relinquo. Scio, scio optime impedita hæc Et difficilia plurimis videri, sed ita studiorum ut virtutis via aspera semper Et salebrosa erit. quanquam quid in hisce arduum Et salebrosus esse possit, quæ tantum voluntate constant? quæ si quis vera fide induit, vulgatum illud sed verissimum experitur, Volenti nihil esse difficile. Neque istud dico, quasi iam unus omnia in Cicerone penetralia recessusque peruaferim, sentio enim quantum modo ingressus heream in limine, sed quod primus ad ista discentes duxerim; illud ante oculos habens, quod in rerum pulcherrimarum aggressione alijs contigit, ut voluisse etiam abunde illis pulchrum Et magnificum fuerit. Quantulum enim erat quod à me huic studio imperiri potuit? alias horas medendi cura, alias profitendi labor,

Ad Lectorem.

labor, hæc lectio, illas scriptio, iam exercitatio, iam historia auferebat, ac plerumque neque tum etiam cum vacabat, tempus ad hæc studia vacabat. Itaque in his quæ tibi do sepe necesse erat obrepere somnum, vel si credere nolis, prout erat mihi interim genius desudare a libi volui, alibi nolui: satis tamen amplum putans me relicturum alijs patrimonium, si magis quæsissem bonam iuuenum institutionem, quam mearum laudum opes. nam scias, multum Et apud me distare eralupinis, Et post editam nuper à me historiam, non putalitatam iam Deo Terminò, aut hanc alteram historiam esse, cui præterquam quod plurima desunt, etiam Plinij decreto ab oratione, alia verba, alius sonus, alia constructio est. Sed ne umbratili ac penè saltatorio digladiantium more, circa promissum remque veram ludere videar, infero iam altius pedem, meaque tibi mentem aperio. Ego cum plurimas in componenda oratione cõdi leges Et præcepta ac propè quotidie noua exire volumina, neque tamen in iis ab omnibus dici satis omnia cernerem, viam ipse mecum aliquam quærebam, quæ nec ad scribendum sese comparantes longa ambage ducerem, nec ipse docendo id tantum agerem, ut iidem semper docendi essent. Cum tantum

Ad Lectorem.

momenti in observatione solerti atq; imitatione Propositionum, Enthimematum, Syllogismorum, ceterorumq; quibus in oratione atq; in corpore nervis & ossibus sua inducitur species consistere mihi visum est, ut si quæ per hæc artificia in aliquot Ciceronis orationibus exercitatum viderem, illum non solum non integras ex ijs componere orationes, sed etiam fundere ubique equaliter dulces & decoctas, nisi desperato esset ingenio desperarem. Quod quidem quanquam neq; sine iudicio, quod à nulla parte operis separari potest, neque sine præceptis præstari queat, tale tamen est, ut ex utrisque iudicium mihi magis quam præcepta desiderare videatur. Itaq; ubi iam aliquis necessaria saltem cõparauerit, nec resupinus spectansq; tecta, quid Exordium, quid Confirmatio, quid una quæq; pars orationis exposcat perpenderit, is ad scribendum ita se comparet. Primum omnium rei nude rudem & quæ breuissimam comprehensionem teneat. 2. Ex indigesto illo conceptu rei, tot quot habuerit in se propositiones seorsim deducat. 3. Ordinem propositionũ, quæ natura sua alteram antecedit aut sequitur, ne confundat. 4. deniq; unamquãq; illarum vel ad simplicem Enuntiationem, vel Enthimema, vel Syllogismũ

aut

Ad Lectorem.

aut aliud aliquod Ciceronis artificium reducat, siue in Syllogismo ea maioris locum, siue minoris, aut aliũ obtineat: siue non distinctis, siue etiam non totidem partibus, ut in Syllogismo consuevit inducatur, quæ ut nosti ab oratore, sicut etiam syllogismi perfecti nõ desiderantur. Atq; etiam ut hæc de re non solum credas, sed etiam iudices, duo hic exempla subiiciam hæc in iis lege, quæ difficillima est mihi met imposita, ne ad id quo egeo plures quam duas primas orationes Ciceronis Catilinas assumam: tu saltem ex hoc quam infinite orationes ex aliquot Ciceronis educi possint, clarè videbis. Itaq; Catoni & Cesari qui duo multa sepe numero & magna in Repub: certamina sustinẽt in præsentia hæc disputationem damus. Utrum milites auro & argento uti debeant. Ergo cum iis putate nunc in Senatu esse, atque ea de re priorem Catonem sententiam rogatum dicere.

C A T O.

Milites auro & argẽto uti nõ debẽt.

EXORDIUM.

Hoc (ut interim sis Cato) in hũc verbi gratia modum facere poteris. Dices odio haberi istos, qui Reip: consilia

consilia dant. te tamen id non curare, modo vel id vnum efficias, ne milites auro onusti praelia obeant. Hec est rudis summa exordij. quam si consideras ad tres potest reduci propositiones. 1. est, quod odio habentur qui consilia Reipub: dant. 2. quod tu id non cures. 3. quod id vnum persuadere velis, ne milites auro utantur: quæ quidem propositio est orationis. His igitur propositionibus factis, quamlibet tu illarum reduc (seruato ut dixi earum ordine) aut ad Syllogismum, aut ad Enthimema, aut etiam ut simplicem enuntiationem tracta, sed ita ut Cicero aliquam suam. Verbi gratia in re proposita, ex prima poteris facere argumentum tale, quale facit Cicero in responsione ad consutationem Catilinarie primæ in verbis illis: Ego si id optimum factu iudicarem P. C. Catilinam morte mulctari &c. tu ad normam & similitudinem fac. Et illic argumenti tuum quoque ita fac.

*Optimum esset Rempublicam multorum consiliis abundare, si non odio haberentur ij qui Reipub: consulunt.
Sed odio habentur: Ergo.*

Maiorem pone primo loco ut Cicero ita: Optimū semper iudicavi P. C. Rempublicam multorum consiliis adiuuari, neque vnus solum capite & iudicio niti. Primam partem propositionis huius expoli ut Cic. Etenim si multa regna & clarissima imperia Romanorum, Carthaginiensium, Rhodiorum, aliarumque com-
plurium

plurium nationum, populi sui consulta non modo non repudiauerunt, verum etiam semper æstimauerūt, certe non erat verendum mihi, ne in hoc grauissimo confessu, vbi sentire quæ velis, & quæ sentias dicere licet, sententia mea minus grata auribus vestris exciperetur. Hic deinde secunda pars maioris erit: Quod si etiam id accideret, ita & huc vocatus, & in hoc regno educatus, ut præterquam ex veritate consulendo, tunc abunde mihi partum amoris, aliter odia & inuidiam stare contra me hominum putarem. Minorem postea statim pone ut Cic: in illis verbis: Quanquam nonnulli sunt in hoc ordine, &c. tu verò tuam ita: Quanquam nunc multi sunt tales, qui aut propter publicum odium tacent, aut si non tacent, propter priuatum commodū loquuntur: qui suo affectui aut respectui indulgendo, communem omnium libertatem corrumpūt, quorum adulationem vel silentium secuti multi, nō solum ipsis similes, sed etiam imbecilles, si veritati consulas, statim similitates & odia istorum ineas. Conclusionem argumenti quod consuetum est Oratoribus omitte, & neq; hic apud Ciceronem est, quæ sit propria huic argumento, sed communis toti orationi.

Absoluta prima propositione exordij, secundā quod videlicet inuidiam non cures aggredere. quam reducere poteris ad syllogismum simile illi quem facit Cic: in Catilinaria secūda, Prolepsi secūda, ab illis verbis:

O conditionem miseram, non solum administrandæ, verum etiam conseruandæ Reipublicæ, &c. Tu in tua re, fac prius ut ibi sit argumentum tal.

*Si de Republica dixero, magnam inuidiam incurram,
Sed eam non curo: Ergo.*

Maiores incipe, ut ille ab exclamatione cum commiseratione. O conditionem miseram, non solum administrandæ, verum etiam conseruandæ Reipublicæ. Amplifica deinde maioris utrasque partes, & subiectum, & predicatum, ut etiam Cic: facit. Subiectum ita: Nunc si ius dicendæ sententiæ accipias, auaritiā, libidinem, luxum arguas, nullius delicti cuiquam gratiam facias, quod ex Republica est promas, alios in id ipsum inducas: Predicatum deinde ita, non tu publico bono studere, non vtilitati omnium prouidere, non libertatem præferre, sed cōtradictionibus omnia destruerē, arrogantiam tuam publicè ostentare diceris: & sunt qui te, si quod tui muneris est facias, nō prouidum sed factiosum, non constantem ciuem, sed Rempub: turbātem aduersarium existimari velint. Minorem deinde pone ut Cicero. Est mihi tanti P. C. huius inuidiæ falsæ atque iniquæ tempestatem subire, quæ talis est, ut etiam inchoationem tertiæ propositionis exordij exposcat, quam tu non negliges, dummodo inter tot tantaque vitia, vel vni obuiam iero. Conclusionem deinde pone, repetita iam clarè tertiæ exordij propositione, ut

ne, ut Cicero facit ita: Dicar sanè æstimatione istorū tristis, dummodo quod pridem fieri oportuit, aurum à militantibus amoueam. Hic ut vides iam propositio est tertia, neque amplius necesse est eam ad aliquod peculiare artificium reducere. Id tantum fac (quanquā apud alios iam factum esset) ut magis ex iis quæ fecisti exordium id esse appareat. Quod facere poteris, si leges & virtutes exordij propositionibus iam confectis addideris. Quod egregiè præstare potes per illa verba Ciceronis in Catilinaria secunda. Prolepsi prima, Quos si meus consulatus quoniam sanare non potest sustulerit, &c. tu verò ita: Quod saltem vnum, si ab illis, quoniam in alia nequicquam valemus sustulerim, non graui modo malo laborantem militiam, verum etiam ipsam patriam liberabimus. Nulla est enim natio quam pertimescamus, nullus rex qui bellum nobis inferre possit. omnia sunt Regis nostri virtute & auspicio domi forisq; pacata, domesticum tantum bellum manet, intus insidiæ sunt, intus inclusum periculum est, intus sunt hostes, cum luxuria nobis, cum petulantia, cum peruicacia certandum est. Huic ego me bello duces semel professus P. C. suscipio curam perditorum morum, quæ sanari poterunt quacunq; ratione sanabo, quæ ressecanda erunt, non permittam ad perniciem Rei publicæ manare. Atque hoc pacto ut vides, extribus tantum propositionibus, consummatum exordium est.

C O N F I R M A T I O.

Exordio perfecto, pro confirmanda propositione, quam tractare instituisti, omni arte conquirenda tibi sunt rationes, quas siue per locos peruestigaueris, siue tuomet iudicio adduxeris nihil refert, modo ut similiter ac in exordio, per syllogismos, enthymemata, &c. eas. Verbi gratia, cur milites auro uti non debeant. Prima ratio poterit esse ista, quia auro & argento resoluitur rigor militaris. Hanc verò propositionem ponere poteris in argumentum simile illi quod facit Cicero in exordio Catilinarie I. Quousq; tandem Catilina abutere, &c. tu in tuare sic.

Quo resoluitur rigor militaris prohiberi debet.
Sed auro & argento resoluitur rigor militaris,
Ergo prohiberi debent.

Minorem primo loco pone, ut Cicero. Quousque enim P.C. militem luxu diffluere patiemur? quàm diu nostrâ indulgentiâ in deteriora proficere sinemus? què ad finem omnia summa tantum dissimulatione spectabimus? Nihilne nos mutati patriæ mores, nihil solutus antiquus rigor, nihil corrupta disciplina, nihil patientia, nihil labor, nihil per omnes illecebras emollita militia mouebit? Ab auro ista nasci non videmus? ab opulentia instrui petulantiam non sentimus? Iam periculis, iam virtute, iam obedientiâ, locupletissimum quenq; fatigari non animaduertimus. Postea ad complexio-

xionem

xionē per exclamationē descende, O tēpora, ô mores! quā partim ratione per dissimilitudinē posita inuolue: Serpit & crescit quotidie malum, animus ipse militum cum corpore tenetur, hoc tamē nemo videt: videt? imo verò vitia ridet, & luxu diffluere seculum vocatur. Nos autem viri prudentes, prouidere Reipublicę videmur, modò talium numerum & agmen comparemus. partim manifestè repete, Admittere me hercules nisi ferro asperum, totum tectum galea vultum, aut ferarum tergis horrentem militem in castra non oportuit. Atque ad hunc modum tractata conclusione, ad maiorem que ultimo loco posita est perge. quā similiter inductione exemplorū comprehendere & illustra ut Cic. An verò Spartacus ille, cū arma in Romanos moueret, omne aurum argentumque nec bello quidem vtile credidit: nos etiam ocio & quieti salutare putabimus? Nam illa nimis antiqua prætereo, quod apud Romanos diu ferreus annulus virtutis insigne fuit, aureū præterquam legatis & triumphantibus induere non licuit. Fuit, fuit ista quondam & apud nos innocentia, ut non minus bonis moribus in castris disciplina custodiretur, quam alibi seueris legibus licentia coerceretur. Reducere nunc quoq; possemus eandem gloriam, non deest Reipub: consilium, neq; autoritas huius ordinis, nos, nos aperte dico P.C. desumus. Decreuit quondam Fabricius Censor, ne quis aurum argentumvé in castris haberet, num & ipsis Ducibus præterquam pateram &

salinum argenteū solum concessum circumferre licuit? Meliori adhuc exemplo Fescennius Niger, ex castris omne aurum argentumq; sustulit, num postea & duces ipsos in vasis ligneis vesci puduit? At nobis inter varia deliciarum instrumenta, lecti adhuc preciosi, & grauiora armis pocula deesse videtur. Videmus enim discurrentes per pectora militum torques, indutos argento equos, splendere cælatos auro exercitus. quæ omnia statim inter initia, ne maior nobis pugna cum luxuria, quàm hostibus esset prohibere oportuit. Sinimus & sinimus ista, non ad explendam eorum satietatem, sed ad inuitandam peiorum cupiditatem. *Hactenus Cicero tractauit suam rationem.*

Secunda verò ratio esto: quod periculosum sit militibus aurum concedere. Quam rationem tractare poteris secundū illa verba Ciceronis in Catilinaria I. Nobiscum versari iam diutius non potes, nō feram, non patiar, non sinam, &c. Tu itaq; conficies similem illi loco Syllogismum.

A quo periculum Reipublicæ excitari potest, prohiberi debet,
Ab auro & argento periculum Reipublicæ excitari potest.
Ergo prohiberi debent.

Minorem ut illic primo loco pone. Dissimulare hoc ego saltem diutius non possum, quantum valebo non feram, non patiar, non sinam. Magna diis immortalibus habenda est gratia, atque his ipsis diuis tutelaribus, antiquis custodibus huius regni atque imperij, quod nihil adhuc tetrum, nihil perniciosum, nihil impium ha-

ctenus

ctenus experti fuimus. *Postea maiorem,* Non est tamen diutius periclitanda summa salus Reipublicæ. *Iterum redi ad illustrationem minoris cum Cicerone.* Quoties alicui insidiatum est ab hostibus, non prius vllus dolus quam merces militem cepit. Cum proximo bello, ad sollicitandos & Ruthenos & Cosacos à Turcis sacerdotes ritus ipsorum dimissi essent, nisi nefario sceleri prisca adhuc virtus obstitisset, non tam religio in perfidiam, quàm aurum valuisset. denique quotiescunque insignis aliqua perniciēs ducum, seditio exercitus, proditio Reipublicæ audita est, sæpius ab auro venit: quod nunquam non sine summo periculo inter milites versari potuit. Nos verò Rempub: vniuersam, tēpla deorum immortalium, tecta vrbiū, vitam omnium nostrum, Regnum denique totum in manibus militum habemus. *Conclusionem deniq; huius argumenti fac:* Quare quoniam omnia quæ huius sanctissimi imperij, disciplinæq; maiorum propria sunt, facere non possumus, faciamus saltem id, quod primum esse videtur, & ad communem omnium nostrum salutem necessarium. Nam si quippiam aliud corrigere velimus, residebit tamen hæc pestis & periculum in venis atq; in visceribus Reipublicæ: sin id, quod vos vnū P.C. hortor sustulerimus, extinguuntur atque delebuntur, non modo aliæ in Republica pestes, verum etiam ipsa stirps ac semen malorum omnium.

Finita iam ista ratione, tertia esse poterit: quod aurum

rum

rum sit origo & fons omnium malorum. Ex qua facere poteris enthymema, ad similitudinem illius Ciceronis in Catilinaria 2. in verbis illis: O fortunatam Rempub. siquidem hanc sentinam huius urbis eiecerit, &c. Enthymema tale erit.

Aurum est ubique origo & fons malorum
Ergo & in castris.

Antecedens incipe ab exclamatione: O fortunatas Respublicas, siquidem hanc sentinam scelerum eiecerent. Nullum enim mehercle malum mihi non ab auro importatum videtur. Quid enim mali aut sceleris fingi aut excogitari potest, quod non istud intulerit? quæ petulantia, quod facinus, quæ fraus, quod scelus, quis furor, quæ turpitudine, quæ libido, quæ iniquitas, quæ luxuria, quæ ignavia, quod flagitium, quæ temeritas, quæ amentia, quæ desperatio inueniri poterit, quæ non vnâ cum auro irruperit? Quæ cædes vnquam facta est sine illo? quod parricidium non propter illud? Iam verò quæ tanta vis in re vlla fuit, quanta in illo? quod sæpe in necem amici compulit amicum, qui non potuit interimi per inimicum. Hoc patres liberosque inter se committit, hoc venena diluit, hoc gladium non solum militi, verum etiam percussori porrigit. Iam verò quid mundum in regna atque adeo tot membra discerpsit? quid tam subito tantum miserorum numerum intulit? Nemo non modo diues, sed neque pauper, vllò in angulo reperiri poterit, quem non perinde sollicitudo maceret, siue eius ipsi multum adsit, siue multum desit. At-

que

que vt diuersa auri mala, in dissimili ratione perspicere possitis, nemo mortalium in scelere fuit adeo timidus, quem non ad omnem audaciam accenderet, nemo in opulentiâ tam innocens, quem non sordidâ curâ, metuque sui pollueret. Atque idem tamen omnium scelerum & flagitiorum instrumentum, frigore & fame, ac siti, & vigiliis vitam hominum conficiendo, apud omnes in honore habetur, cum tantum illi precium faciat, sola cupiditas mortalium & calamitas. *Hactenus antecedens tractatum fuit, cum sui probatione: nunc consequens pone, cum amplificatione ab adiunctis militum, vt Cicero facit.* Hoc verò si procul à milite esset, si ex castris remoueretur innocentum quoque hominum flagitiosa pestis, ô nos beatos, ô Rempub: fortunatam, ô celebrandum diem comitiorum nostrorum. Non enim iam sunt mediocres militum libidines, non humana & toleranda avaritia: nihil cogitant nisi luxû, nisi prædam, nisi rapinas. Mercedes suas profundunt, stipendia abliguriunt, mox sumptibus exhausti sæui & truces in aliorum fortunas feruntur, aut ab ijs pecunia mitigantur. Quod si in cultu & habitu fulgorem solum & decus quærerent, essent illi quidem vituperandi, sed tamen essent ferendi: hoc verò iam quis ferre possit, fortissimos viros auro deuolui ad ignauiam, continentissimos ad rapinas, temperantissimos ad luxus, qui mihi accubantes in conuiujs, complexi mulieres impudicas, vino languidi, confecti cibo, sertis redimiti, debilitati

L

bilitati stupris, eructant ad mensam sermonibus suis gloriarum thesauros & victorias Alexandri.

Quartam rationem poteris deducere, à collatione senatusconsulti Carthagenensium, cum re quam suades: tractare verò secundum illa verba Ciceronis in Catilinaria 1. Si te parentes timerent atque odissent tui, &c. facto tali Syllogismo.

Si vini usus alibi vetitus erat militi, multo magis debet auri vetari.

Sed primum:

Ergo & secundum.

Minorem prius pone ut Ci. ero. Si vinum militi, ut olim apud Carthagenenses gustare capitale fuit, ego nunc auferrem, ut opinor, oculis quoque vestris, libidines militum edocti, in sententiam meam concederetis. Maiorem deinde, nunc aurum & argētum, fontes ac faces omnium malorum & libidinum, tolli & amoueri censeo: Tandem conclusionem, vos & meum consilium approbare, & aliorum exemplum sequi, & vestris malis mederi pigebit?

Quinta ratio erit: quia Senatui quoque gravis est iste militum luxus. Quam rationem tractare poteris, secundum illa verba Ciceronis in Catilinaria 1. Quāquam quid ego te inuitem, à quo iam sciam esse premissos, &c. Tuita:

Si vobis gravis iam est iste militum luxus, prohibete illum.

Sed primum:

Ergo & secundum.

Maiorem

Maiorem omitte, minorem pone per correctionem. Quāquam quid ego hæc vobis persuadeo? à quibus ipsis, sapiam iam hoc in loco de hac re questum esse sciā, sciā à principibus viris dictas esse acerrimas & fortissimas sententias, à quibus etiam ærarium ipsum fatigatum, communiq̃ nunc cum finitimis sorte, regnum quoque hoc afflictum memoratum esse sciā. Conclusionem deinde pone, Vos ut diutius erogare pecuniam in luxum velitis? vos ut ferre tantam licentiam possitis? à cuius sæpe immanitate, apportatam ab ijs victoriæ lætitiā, ad fletum, & ad opem deorum implorandam transferebatis.

Sexta ratio erit: quia non est proprium militum auro commendari. quam tractabis per eundem locū Ciceronis ut sequitur, tali Syllogismo:

Si non est proprium militum auro commendari, id ipsis prohiberi debet.

Sed primum:

Ergo & secundum.

Maiorem pone, Prohibete tandem aliquando, quod iam pridem sua militibus fortuna & cōditio prohibuit. Neque enim hoc pacto ipsis vllam inferretis iniuriā, sed omissā reuocabitis disciplinā. ad hanc illos seruandā suā voluntas duxit, stipendium alligauit, sacramentum adstrinxit. Minorem deinde, Nunquam miles auro plus quam ferro gloriatur, nunquam splendidus magis quam saucius spectatur. Hic nos vnde scire poterimus, quo animo sit in laborem, quā patientiā in

L 2

inopi-

C A T O.

inopiam, qua contumacia in aduersa, si ad tot castrorū munera acceptum, neque audimus pati quicquā, neque videmus. *Conclusionem huius argumenti, ut vides natura quoque sua maior inuoluit. Hoc itaque modo tractatis hisce aliquot rationibus, quas & plures adducere, & si in alias orationes excurreres, vberius & latius tractare posses, ad perorationem descende.*

P E R O R A T I O.

Hanc, quanquam difficile, per simile cum prioribus artificium ducere, est enim coaceruatio quedam, ut vocant Rhetores, & cumulus orationis, tamen & ipsa saltem perorationi alicui alteri in Cicerone similis esse poterit. Verbi gratia in re praesenti, secundum illa verba Ciceronis, quae habentur in Catilinaria 2. in fine construi potest: Nunc illos qui in vrbe remanserunt, atque adeo. &c. Tu quoque facta breui enumeratione proq̃ motu, metum incutiendo, more Catonis ire poteris. Quamobrem P. C. cape site Rempublicam, date praec̃pta, componite militiam, satis iam à vobis licentiæ indultum est, curate iam ut castris reddantur omnia non bacchanalibus similia, gladij, arma, ferrum à milite, pro auro tractentur. Nemo sub signa inuitus it, nemo trahitur, nemo cogitur, cui militia, simul obedientia, disciplina placeat, necesse est. sin

autem

C A E S A R.

autem resolvere hæc quisquā voluerit, sciat hic quoq; esse ordines vigilantes, esse egregios magistratus, esse fortem Senatum, esse leges, esse carcerem, quem vindicem rebellium & perui catium maiores nostri esse voluerunt. *Haec̃enus Cato.*

C A E S A R.

Milites uti auro & argento debent.

Sicut in priori oratione componenda, ita in hac progrediendum est. Primum omnium faciendū exordium, cuius summa hæc esse poterit. Dices nunquam oportere blandiri vitiis, sed si contra Catonem, milites auro & argento utentes non defenderem, blandirer vitiis. itaque defendam eos. Hinc possunt confici tres propositiones. Prima, quod non oporteat blandiri vitiis. 2. quod si contra Catonem non defenderes milites auro utentes, blandireris vitiis. 3. quod eos defendere velis. Hæ sunt itaque propositiones, quæ ad aliquod Ciceronis artificium reduci debent.

Prima tractari poterit secundum illa verba Ciceronis in Catilinaria 1. Vtinam tibi istam mentem dii immortales donarent, &c. illic tu fac argumentū tale.

Nunquam oportet blandiri vitiis,
Sed dum ea corrigimus lenitate non blandimur vitiis,
Ergo lenitate sæpius corrigenda vitia.

Maiorem primo loco pone: Vtinam P. C. eam Di-
 immortales nobis mentem donarent, ut nullum vnquā
 in Republica vitium paruū existimarem. *Hanc ma-*
iolem, ex duplici in emendandis vitiis via disputādo
agita, ut Cicero facit per correctionem, primo ad le-
nitatem propendendo, sic: tametsi scio, quanta cuique
 in corrigendis ijs ratio habenda sit, qui non magis iræ
 suæ & seueritati, quā remedio & bono Reipub: con-
 sultum esse studet. *Deinde ad seueritatem inclinādo:*
 Sed est mihi tāti etiam atrocitas & crudelitas, dummo-
 do ea Reipub: periculis succurrat. *Postea pone minorem,*
 Sed tamen, uti recte consulas, quid odio & pæna, quid
 supplicio & venia, quid remedio & dissimulatione o-
 pus habeat, considerandum est. *Confirma minorem:*
 Neque enim omnes virtutes probantur, & quædam vi-
 tia alius quandoq; insident, quam ut ea possis sanare.
Tandem sequitur conclusio: Quamobrem ut iam ini-
 tio dixi, leuissimis quoque prospiciendum est, ac si mi-
 hi creditis, sapius moderatione & bono exemplo: vix
 enim vnquam tantam vim habuerunt bonæ leges, quā
 tam boni mores, vix tantum in vitia pæna, quantum pæ-
 nitentia profuit. Sin autem sæuitiam & austeritatem
 in dominantibus requiremus, transcendet breui etiam
 ad optimos crudelitas, crescet licentia, suscitabitur a-
 uaritia, inuoluentur eadem ruina boni, ut a nobis non
 permessa in improbos iustitia, sed immissa ad regentes
 licen-

licentia esse videatur. *Hoc modo tractata prima pro-*
positione:

Secundam ducere poteris secundum illa verba Ci-
teronis in principio Catilinariæ i. Cupio P. C. me esse
clementem, cupio in tantis &c. ubi facies Syllogismū
talem.

Nolim blandiri vitiis.
 At si contra Catonem non defenderem milites auro vtentes
 blandirer vitiis, Ergo eos defendam.

Maiorem pone primo loco: Cupio P. C. me esse se-
 uerum, cupio in Reipub: periculis non dissolutus vide-
 ri, & viri quoque fortissimi ac grauiissimi Catonis sen-
 tentiam mecum ipse repetō: de opulentia is & pe-
 cuniis nostrorum militum questus est, atq; ex iis plura
 in dies singulos malefacta nasci differuit, neque vllum
 esse, qui intestinam hanc Reipub: perniciē demoliatur.
Minorem deinde pone: Si post hanc sententiā iuero,
 si milites oppugnauero, certē verendum magis erit
 mihi, ne non hoc omnes boni blandius à me, quā quis-
 quam seuerius factum esse dicat. Verū ego idcirco,
 quod vnumquenque nostrum carere auro oporteret,
 hac de causa ut milites defendam, adducor. *Conclusio*
huius argumenti eadem est cum propositione tertia
ex ord. j. proinde hic tractari statim poterit, ita ut se-
quitur in Cicerone. Tum denique id quoq; ipsis pro-
 hibebō, cum iam nemo nostrum tam diues, tam opu-
 lentus, tam rebus omnibus instructus fuerit, cui aurum
 non

C Æ S A R.

non eorundem ac militi facinorum causa esse possit. Quamdiu quisquam erit, quem pecuniæ, sumptus, æra, tabulæ delectabunt, defendam milites, & defendam ita, non vt favere & indulgere causæ illorum, quàm salutis Reipublicæ videar.

CONFIRMATIO.

Quaquam posset hic separata à confirmatione
confici refutatio, ubi Catonis dissoluerentur argumē-
ta, tamen ne difficultatis nouæ acceßione, (cum non
sine ratione difficilius semper creditum est refellere,
quàm accusare) discentem fatigemus, interim labefa-
ctando in argumentis Caesaris priores rationes & hoc
& illud quod promissimus, prestabimus.

Prima itaque ratio esto: quod turbaretur Respub:
si militi aurum adimeretur. Hanc rationem tracta
secundum verba Ciceronis, quæ statim sequuntur in
eadem i. Catilinaria. Etenim quid est Catilina quod
iam amplius expectes, &c. factò illic tali syllogismo.

Si turbatur Respub: satius est nihil inducere novi & pacem servare.
Sed turbatur: Ergo.

Maiorem primo pone: Etenim quid tandem P.C. hac
rogatione proficimus, si turbantur, si dissoluuntur om-
nia? Satiùs est plurima non attingere, ut quies sit, mihi
credite, & pacem quæ difficilius quam bellum admini-
stratur retinere. *Minorem deinde pone:* Novis rebus
commo-

C Æ S A R.

commouetur semper Respub: graues sunt armatis leges, morte adhuc grauior futura est, quam in ipsos paratis contumelia. *Minorem hanc proba, ut in sua re Cicero facit. quia verò tres partes habet, singulas separatim & suo ordine tracta, premissa attentione breuissima ut Cicero.* Quæ omnia licet mecum recognoscite. *Primam partem ita:* Meministisné quoties res nouas, veteres, ut Palatinos, Reges, leges, adiectas, reiectas volebamus, toties penè iacturam Reipub: factam? Num effugere nunc quoque poterimus, in re tantam, tam indigna, tam inusitata, non modo aliquem motum, verum id quod à milite sæpius venire solet insignè aliquè metum? *Deinde iterum idem confirma:* Videmus hanc Rempublicam belli magis quam pacis artibus instructam esse, cum ex militibus nobiles facti, antiquum adhuc lustrationis institutum, perenne equitum nomen, atque manendi in agris, velut ex aperto & acie hostium excipiendorum causâ, morem retineât. Num inficiari vultis, hanc rogationem, non omnes nobiles, omnes ciues, vniuersam propè Rempublicam commouere posse, cum quiescentibus cæteris, à solis qui stipendia accipiunt, magnum semper videmus excitari posse incendium? *Hoc facto, secundam partem minoris, quod graues sint militi leges cõfirma, prout sequitur in Cicerone.* Quid? cum illa sancta sint tantum militum vincula, signorum amor, eorumque deferendi

M

nefas, putatisne facile ad vestra arbitria, vestra iudicia, vestras leges, velut classicum dimicantes moueri posse? Nihil agendum, nihil moliendum, nihil cogitandum, quod non modo rationem non habeat, verum etiam diu maneat planeque valeat? *Hoc adhuc, & tertiam partem minoris pone secundum verba Ciceronis: ita* Cognoscite tandem mecum, quantum vniuersis negotij contrahatur, iam intelligetis, multo magis ad salutem Reipub: pertinere omnia aduertere, quam omnia persequi. Dico milites sæpius (non agam obscure) ob tardius numerata stipendia, seditiones excitauisse, iram, arma in suam patriam acuisse. Num id quoque nos desideramus? quid eos irritamus? experiemur si vultis. Video enim esse quosdam qui id suffragiis suis enituntur. Odij immortales, vbinam gentium sumus? quam Reipub: habemus? in quo orbe viuimus? Hi hi sunt P.C. qui arma, manus, capita sua, pro nostris capitibus continuò ferunt, quibus nuper nos discrimen Reipub: & virtus ipsorum obligauit; hosce nos spoliare tentamus, & quos præmiis cumulare deberemus, eos nouâ contumeliâ vulnerare volumus. Excitauerunt igitur alibi milites sæpe ob stipendia seditiones, induxerunt seditiones. non tribuni, non centuriones, ius suum obtinuerunt, nihil modestia, nihil imperio gerebatur, in patrio solo auditum est classicum, illata signa, intentatae urbibus minæ. Hæc omnia nobis scilicet adhuc desunt, maiori nunc causâ ut ea habeamus accersamus, pæniteat nos pacis & tranquillitatis publicæ.

tractata

Tractata sic minore, conclusionē cum Cicerone pone: Quæ cum ita sint P. C. etiam atque etiam considerate quò progrediamini, alijs potius vitiis frenos imponite, inter arma pænæ vel metui locum ne quærite. Nimiùm malorum Rempub: fatigat, noua ne accersite, quæ satis afflictâ excipiat.

Secunda ratio erit: quòd cum alijs non prohibetur aurum, nec militibus prohiberi debet. quæ tractari potest secundum illum locum Ciceronis in 1. Catilinaria. Quid enim est Catilina, quòd te iam in hac urbe delectare possit, &c. ubi facies talē syllogismum:

Sed promiscuus est auri vsus, militi prohiberi non debet.

Sed primum:

Ergo & secundum.

Maiorem ut Cicero facit, & tu omittes. Conclusio- nis vis in principio erit: Quid enim est P. C. num solum emendatione dignum, quod milites auro vtantur? *Minor statim sequitur:* cum vix quisquam sit in hoc regno, quem non eius cura teneat? rarus qui illo non splendeat? *Hæc statim probatur:* Quis modus vspiam domesticorum sumptuum est? quæ comparandarum opum satietas? cui non quantum parare potest, tantum & habere permissum? quæ multitudo censuum, quæ captatio questuum, quæ computatio facultatū cuiquā sufficit? Vbi verò nunc illa maiorum moderatio? quibus vltra centum millia numerus ipse notus non erat, nonne iam ad multiplicata centena millia & amplius

M2

possi-

possidendo peruentum est? Quæ ego prætermitto & facile fileo, ne aut inuidere felicitati publicæ, aut quæquam ex eo nocentē facere videar. Prætermitto quod maius est, copias & opulentiam vrbānorum, & in communi auaritia, variis artibus aurum iam & argentum carius factum. *Minor hæc quanquam longius multo extenditur & probatur à Cicerone, hic tamen subsistere potes, & tuam rationem finire.*

Tertia ratio sit, quod ablato militi auro, nihil esset quod eum delectare posset. Hanc rationem tractare potes secundum eundem omnino locum, ubi adhuc Cicero suā prosequitur minorem, facto tali syllogismi.

*Si omnia militi dura & aspera sunt, concedi saltem debet aurum,
Sed primum:
Ergo & secundum.*

Premitte prius attentionem huic argumento ut Cic. Ad illa venio, quæ non solum multum iusti doloris in militibus excitare, sed etiam non nihil in nobis miserationis mouere possent. Maiorem deinde pone: Potestné cuiquam P. C. hæc lex æqua videri, ex quâ cæteri volentes omni opulentia circumfluât, militibus tantum patiendum est quod censueritis, cum sciatis esse neminem, qui questum sciat vllum, qui alium quam quem vita & periculis pariat, fructum habeat. Postea minorem: Ac iam ista omitto, neque enim non omnia sunt dura atque misera. Proba minorem: Quoties verò fatigatos cælum nudum & asperum, quoties post diem

diem tristis iterum nox, obrutos niuibus, pruinis, quandoque pro vallo obligatis pernoctantes vulneribus excipit? quot annis abductos à domo, parentes, propinqui, dubij pauidiq; prospiciunt? Non dies, nox, statio, pugna est, ubi eos non pericula ac totidem penè ad mortem viæ circumstant, neque tamen ut auri vsu lætior sit horum conditio cōcedimus. Quoties iam, quoties iam vltimum profectos lugubris in patriam fama tantum retulit? quoties Reipub: læta nonnisi per eorū sanguinem venit? *Postea conclusionem: tamen ista respicere nolumus, quibus quidem magnum adhuc beneficium facere videmur, quod ut animam retineant, permittimus.*

Quarta ratio sit, quod exigua sint stipendia militum. Quam rationem prosequi poteris secundum verba Ciceronis prout sequuntur, facto tali argumento.

*Si angusta sunt stipendia militum, aurum eis concedere possumus,
Sed primum:
Ergo & secundum.*

Maiorem primo pone per ironiā cui insit attētio, ita: Iam verò quæ militantium sunt æra? sic enim illi quoque periculo ne nimis stipendiis diffundantur in luxuriam occurremus. Postea pone minorem: Creuerunt immensum omnium rerum precia, quis pluris tamen quàm ex antiquo aliquot & viginti denariis in mensem corpus & animam militis æstimauit? Si cibo victuque hoc tempore ista non sufficiunt, cur ultra superba lege ingratam ignobilemque militiam reddere paramus?

Quid, quod ex eodem vestes, equi, arma comparanda sunt? Quid, quod seruitia alenda? necessaria castrorum prouidenda? & plerunque antequam emeritum accipiat ex proprio omnia sustentanda? *Tandē cōclusionē:* Quā tandem in parte ista ponere vultis? *Confirma totum id comparatione ut Cicero:* Serui me hercle mei, si quid auri & argenti haberent, id illis non adimendū putarem, vos vestris militibus arbitrabimini? *Confirma iterum totum collatione ut Cicero ibidem, facto tali syllogismo.*

Si omnibus interdiceretur aurum, militi concedendum putarem.
Sed non primum: Ergo.

Maior primo ponitur. Et si à toto regno aurum & argentum abdicatum esse viderem, durius reliquos ciues quā milites habendos censerem; *Minor sequitur:* nunc cum omnes opibus & auro collucere videmus, *Deinde complexio:* dubitamus quod merito sensus mentesq; ipsorum vulnerare posset, aurum saltem ipsis præmio concedere.

Quinta ratio sit ab exemplo, quod non solum non est ablatum aurum militibus, sed sepe premia data. Quam tractabis secundum verba in eadem Catilinaria prima. Quanquam quid ego te inuitem à quo iam sciam esse premissos, &c. facto tali Syllogismo.

Si alibi præmia sunt militibus data, nos qis aurum & argentum auferre non debemus.
Sed sunt data: Ergo.

Mino-

Minor per correctionem precedit: Quanquam quid ego nouum, ut quidam falluntur adfero? cum sciatis, agros, torques, coronas aureas, sæpius militibus dono fuisse datas, sciatis pelles, annonam inter integros exercitus distributam, pecuniam, donatiua ab ipsis imperatoribus data. quibus sanè etiam annulos, cum principio exiguum aurum esset, quamuis ferreos, ipsorum tamē virtuti sciatis esse permisos. *Maiorē deinde pone:* Vos autē iam illos in superbissimæ legis vincula coniiciatis? ad quorum sæpe manus & arma vestras preces & supplicationes à templis & altaribus conuertebatis. *Tandem conclusionem:* Erubescamus profectò, si quis peculio quoque castrensi, negatum apud nos locum esse obiciat. *Hactenus quoque Cicero.*

Sexta ratio sit, quod premiis excitatur ad fortitudinem miles, ex quā fac talem syllogismum:

Quo excitatur miles ad fortitudinem prohiberi non debet,
Sed auro excitatur ad fortitudinem: Ergo.

Hunc syllogismum tracta secundum eundem Ciceronis locum, prout sequitur. Neq; enim tibi hæres affert dolorem, sed quandam &c. Atq; omissa maiore Enthymemate ut Cic. utere. Antecedēs primo pone: Neque enim præmiis & honore vlli sunt maiores ad virtutem & gloriam stimuli. *Proba:* Horum amore miles tædium tolerat, laborem exudat, vitam in aciem mittit, non recusat æstiu solis ardorem, non fugit sine pellibus

pellibus duram hyemem. Ferre in pericula aurum & argentum, idque ad signa deponere multis gentibus & Romanis quoque consuetum fuit, nec segnius quisquā pugnavit, ac citius castra deseruit, quā cum nuda esse vidit. *Deinde pone conclusionem:* At si nos idē militi permiserimus, stabit quoque nostra Respublica, crescet imperium, miles in manu habebitur, dabit frequens nomina, ad delectum cum voluerimus respondebit. ponite eum ante signa, ponite in prima acie, affirmo vobis quo plus dederitis, eò fortius pugnabit. Ad huius profectō ordinis studium verti deberent illi quibus magni cupimus esse sumptus nostri, ostentare opes, non in coaceruando famulitio, sed in exornanda virtute, conciliare pecuniā non ad implenda æraria, sed ad coequandas cicatrices militantium. Habemus ubi collocemus, præclaram illam gloriam, tot seruorum, lecticarum, venantium quibus inaniter circumfluimus & conficimur.

P E R O R A T I O.

Hæc fieri poterit ad imitationem perorationis Cætilinaria primæ. verbi gratia ita: Quare P. C. non inducite quod non induxerunt patres maioresque vestri, mementote ciues istos vestros & milites esse, eandem nobiscum libertatem, idem fortunæ consortium habere: videte quā conditione eos à seruis & captiuis velitis esse. Vrbana illa quæ obiciuntur vitia sunt:
nunquam

57
nunquam tantam luxuriam in campo & solario, quantam in vrbibus & tectis esse credite: iubete milites meliora semper de vobis sperare. Quod si feceritis, polliceor vobis hoc P. C. tantam fore ipsorum in suscipiendis periculis alacritatem, tantam in obediundis fortitudinem, tantam in conficiendis constantiam, ut modò experiri animum, modò exercere virtutem, castris, acie, oppugnandis vrbibus velitis, omnia semper ex voluntate, expectatione voto vestro habeatis & experiamini. *Hactenus etiam Cæsar.*

Qua in re, si te quoque sæpius exercueris, liberius deinde relicto (ut dicitur) nido volare, tuoque arbitrati hac illac arripere iter, & sine exemplo multa exempla conficere poteris. Sed illud quoque hic quod in omni opere inesse memineris, ut nunquam possis bene, si nunquam male: & sicut digiti in citharâ egre & cum intentione initio ponuntur, iidem postea ad chordas & numeros sponte veniunt: ita hic omnia ab exercitio.

Lectori.

Mibi verò adhuc superest ad te Lector precatio
et deprecatio. Illa, uti grata habeas quæ feci, atque
ad legenda hæc ita accedas, ut in conuiuium, in quo
licet à plerisque cibis singuli temperamus, totam tamen
cœnam laudare solemus, neque ijs quæ stomachus no-
ster recusat, demimus gratiam, si adsint, à quibus ca-
pitur. Altera hæc est, ne culpes nimium aut succen-
seas. Errores hic non paucos videbis, voces quandoque
pro aliis positas aut mutatas, alibi demptas, quandoque
pro bonis peius correctas, neglectam sensuum verbo-
rumque distinctionem, et plura alia minuta. Obtru-
dere alia calcographis, alia exceptoribus, amanuensi-
bus, multa quoque et mihi imputare possum, qui si
Argus fuisset, dormire in corrigendo omnibus meis
oculis, et alterius potius oculo uti debueram. Tu
profectò quid hic peccatur, si æquus es non reprehen-
des, si prudens facile deprehendes.

1711. 18.

